

1983/84:52

Måndagen den 19 december em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

21 § Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkanden

1983/84:8 om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet
m. m. (prop. 1983/84:27),

1983/84:9 om anslag på tilläggsbudget I (prop. 1983/84:25 delvis) och

1983/84:10 om vissa högskoleorganisatoriska frågor (prop. 1983/84:52).

Anf. 107 TREDJE VICE TALMANNEN:

Utbildningsutskottets betänkanden 8, 9 och 10 kommer att behandlas i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas utbildningsutskottets betänkande 8 om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet m. m.

Åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet m. m.

Anf. 108 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Regeringen har föreslagit att försöksverksamheten med gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium skall upphöra den 1 juli 1984. Utskottet har mildrat regeringens förslag något genom att ange att man bör få ta in elever till gymnasieutbildningen även för läsåret 1984/85. Dessa elever och de som redan nu är inskrivna bör få fullfölja sin utbildning där. Försöksverksamheten föreslås därefter upphöra.

Bakgrunden till förslaget är att undervisningen på gymnasienivå för svårt rörelsehindrade elever skall organiseras regionalt. Landet skall då indelas i fem regioner. Statens förhandlingsnämnd har på regeringens uppdrag sedan 1979 förhandlat om ett kommunalt övertagande av verksamheten, men några resultat har ännu inte uppnåtts i förhandlingarna.

Vänsterpartiet kommunisterna har givetvis inget att erinra mot att

Måndagen den
19 december 1983

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

rörelsehindrade elever får möjligheter att studera närmare hemorten, särskilt inte med tanke på att många av dem i dag avskräcks från gymnasial utbildning därför att skolan är belägen alltför långt från hemorten. Om beslutet om en regionalisering kan få dessa elever att påbörja en gymnasieutbildning, har vi givetvis ingenting att invända mot detta – tvärtom.

Vad vi kommunister reagerar mot är att riksdagen enbart skall ta ställning till frågan om att lägga ner en väl fungerande skola, utan att samtidigt ta ställning till vad som skall ersätta den. Skärholmens gymnasium uppfyller de krav som kan ställas på en skola för att även gravt rörelsehindrade skall kunna fungera där. För denna grupp elever handlar det inte bara om att själva skolan är anpassad efter deras behov, utan det är också av avgörande betydelse hur miljön runt omkring skolan är. Eleverna skall kunna ta sig fram till affärer i närheten och till posten och banken, trots att de måste göra det i en otyplig rullstol.

Studietiden för de här eleverna innebär inte bara att de bedriver gymnasiestudier, utan den innebär också en inövning i samhällligt liv. Det är inte ovanligt att rörelsehindrade ungdomar lever isolerade och blir helt beroende av sina föräldrar. Därför är det oerhört viktigt att de får en chans att under gymnasietiden bygga upp största möjliga självständighet. Då behövs det, förutom en väl fungerande skola och anpassade elevhem, en miljö runt omkring som inte lägger hinder i vägen för elevernas försök att ta sig ut i samhället.

När vi nu skall fatta det här nedläggningsbeslutet finns inga förslag om gymnasieorter – förutom Skärholmen – som tillnärmelsevis uppfyller de krav som man måste ställa i samband med denna verksamhet.

För att kunna genomföra den här regionaliseringen måste man först hitta gymnasieorter som kan uppfylla dessa speciella krav. När man har gjort det, måste man genomföra ombyggnader eller nybyggnader och alla anpassningsarbeten. Men innan man har kommit så långt, måste planeringen vara klar. Sedan kommer projekteringen och till slut byggandet. Inget av allt det här kommer att ha kunnat påbörjas den 1 juli 1984. Hur många år det sedan dröjer innan vi har fått gymnasier och en miljö runt omkring som fungerar så som Skärholmen gör i dag kan inte någon svara på. Det lär nog ta åtskilliga år.

Herr talman! Trots de här väl underbyggda argumenten mot en nedläggning av Skärholmens gymnasium föreslår utskottet att riksdagen i dag skall besluta att verksamheten där skall upphöra. Det går inte att frigöra sig från tanken att nedläggningsbeslutet skall användas som en påtryckning i förhandlingarna med kommunerna. Kanske uppnår man sitt syfte på så sätt. Men vi i vänsterpartiet kommunisterna kan inte medverka till en nedläggning av gymnasiet i Skärholmen utan att vi vet vilka eller vilket alternativ som skall ersätta skolan.

Herr talman! Det är nästan omöjligt att i det här fallet låta bli att dra paralleller med en annan gymnasieskola här i trakten som var nedläggningshotad. Då gällde det inte ett gymnasium för elever som hade

särskilda behov. Då gällde det ett gymnasium för elever som hade fått en alldeles speciell begåvning. I det fallet kunde man ställa upp med ett alternativ. Det alternativet förkastades dock av eleverna och föräldrarna. Det blev en mycket kraftig opinion mot nedläggningen.

Nedläggningen av Skärholmens gymnasium har inte föregåtts av samma massiva "rubriktrumpetande" i tidningarna, utan det har varit ganska tyst om Skärholmens gymnasium. Den här gruppen elever har naturligtvis inte samma möjlighet att föra sin åsikt till torgs. För dem skulle det vara ett ganska stort företag att ta sig in till Stockholm på lördagsförmiddagar och på lunchtid. Jag vet inte om de är något vidare på att sjunga heller.

Jag yrkar, herr talman, bifall till vår reservation, som är ett avslagsyrkande på förslaget om att lägga ned gymnasiet i Skärholmen.

Anf. 109 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Det utskottsbetänkande som vi nu behandlar rymmer en rad förslag till åtgärder för elever med handikapp av olika slag. För den grupp elever som här berörs är detta mycket betydelsefulla insatser. Jag vill därför uttrycka tillfredsställelse över att regeringen har kunnat skapa utrymme för de reformer som nu föreslås.

Utbildningsutskottet har utöver propositionen haft att behandla ett femtontal motioner. Utskottet har eftersträvat att nå enighet kring dessa frågor. Jag tror faktiskt att det har ett värde i sig att på just det här området kunna genomföra reformer i samförstånd.

Jag har i kontakter med de handikappade själva fått ett starkt intryck av att de har varit angelägna om att vi i riksdagen skulle undvika partipolitiska motsättningar i denna fråga. Mot denna bakgrund är jag glad att kunna konstatera att det bara på en enda punkt föreligger en reservation till utskottsbetänkandet. Vänsterpartiet kommunisterna vill inte nu fatta beslut om den framtida organisationen för den utbildning som nu bedrivs för svårt rörelsehindrade vid Skärholmens gymnasium. Låt mig betona att utskottet har behandlat den här frågan ingående. Vi har haft överläggningar med företrädare för Skärholmens gymnasium och eleverna där. Vi har stor förståelse för den oro som de har gett uttryck för. Utskottet gör därför på denna punkt ett viktigt uttalande, som vi hemställer att riksdagen skall ställa sig bakom. Uttalandet innebär:

1. Elever från hela landet bör få tas in vid Skärholmens gymnasium även inför läsåret 1984/85.
2. De elever som tas in inför läsåret 1984/85 och de elever som redan går vid Skärholmens gymnasium bör få fullfölja sin utbildning vid denna skola under samma ekonomiska förutsättning som gäller i dag.
3. Utskottet pekar på möjligheten att elever från hela landet även därefter kan tas in vid Skärholmens gymnasium. Denna möjlighet kan öppnas genom ett samarbete inom den östra regionen och mellan planeringsregionerna.

Med detta uttalande anser utskottet att syftet med de motioner som behandlar den fortsatta verksamheten vid Skärholmens gymnasium är tillgodosett. Det bör med dessa övergångsanordningar vara möjligt att

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

komma fram till godtagbara lösningar vad gäller den permanenta verksamheten för berörda elevgrupper. Med detta anser jag att utskottet har bemött den oro som finns på detta område och bemött även de invändningar som görs i reservationen från vpk. Jag vill bara tillägga att utskottet är helt enigt om principen om regionalisering. Även vpk ställer således upp på den idén. Det har gällt att hitta övergångsanordningar inför en fullt genomförd regionalisering.

Jag vill sedan med några ord beröra det särskilda yttrande nr 1 som ett antal socialdemokrater fogat till betänkandet. Vi var från början inställda på att tillstyrka att ett rikstrekyterande gymnasium för hörselskadade skulle placeras i Härnösand. Vid behandlingen av ärendet i utskottet har det emellertid klart framgått att det från handikapporganisationerna finns ett starkt intresse av att en gymnasieutbildning för hörselskadade förläggs till Örebro, där det redan finns en gymnasieutbildning för döva och gravt hörselskadade. Berörda organisationer har nu en i förhållande till tidigare förändrad syn på integration mellan de döva och gravt hörselskadade å ena sidan och de hörselskadade å andra sidan. Den klara profilering som propositionen utgår från, med en utbildning i Örebro med starkt teckenspråklig inriktning, och en utbildning i Härnösand med oral undervisning, anses därför inte motiverad. Organisationerna har betonat att de två berörda grupperna hörselhandikappade inte är klart åtskiljbara. Det uppkommer ibland behov av att få byta utbildningsgrupp, och detta bör kunna ske utan att vederbörande tvingas byta utbildningsort.

Jag har självfallet stor förståelse för den besvikelse som man känner i Härnösand över utbildningsutskottets ställningstagande. Men frågan om anordnandet av gymnasieutbildning för hörselskadade är inte och kan inte få vara en lokaliseringsfråga eller en regionalpolitisk fråga i första hand. Utskottet har här ansett sig böra ta största möjliga hänsyn till den syn på integration som de handikappade själva klart uttalat. Jag vill understryka att de handikappade i denna fråga har redovisat en total enighet inför utskottet. Med respekt för denna uppfattning har utskottet enat sig om att förorda att en gymnasieutbildning för hörselskadade förläggs till Örebro, under förutsättning att ett godtagbart avtal kan tecknas med Örebro kommun. Jag hoppas att kammaren är beredd att visa samma respekt för de handikappades egna önskemål och att vi här kan undvika att göra denna fråga till en regionalpolitisk fråga.

Med det anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 110 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Som jag sade i mitt anförande ställer vpk upp på principerna om en regionalisering av gymnasieverksamheten för rörelsehindrade elever. Men det vi vänder oss emot är att vi i dag skall fatta beslutet om att lägga ner verksamheten i Skärholmen utan att vi vet vad vi tar ställning till i stället. Förhandlingarna är inte avslutade ännu, och vi vet ingenting om kommunernas möjligheter att ställa upp med alla de resurser som behövs i gymnasieskolor för de här eleverna.

Georg Andersson pekade på en skrivning i utskottets betänkande där det står att detta beslut inte utesluter att elever från hela landet tas in vid Skärholmens gymnasium som ett resultat av samarbete inom den östra regionen och mellan denna region och övriga regioner i landet. Detta blir ganska obegripligt. Tror inte Georg Andersson själv på regionaliseringen, eller varför påpekar han att det skall finnas sådana här möjligheter? Jag skulle vilja ha ett klart besked: Vad är det vi tar ställning till här i dag? När Skärholmens gymnasium har lagts ned, vad skall eleverna erbjudas i stället och var skall detta nya erbjudas?

Anf. 111 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Regionaliseringen innebär att vi får planeringsberedningar i ett antal regioner. Hela tanken bygger på att man i regionerna skall kunna skapa förutsättningar för att klara de problem som olika handikappgrupper har. Men kan man inte klara det i den egna regionen, innebär också regionaliseringen möjlighet att klara problemet i samarbete med andra regioner. Jag har uppfattat att vi generellt är överens om denna princip. Låt mig bara tillägga att vi i utskottet tror på kommunernas vilja och förmåga att klara övergången till en regionalisering även i fråga om den verksamhet som bedrivs nu vid Skärholmens gymnasium. Som vi bedömer det har vi med utskottets ställningstagande gett en betryggande övergångstid för att klara omställningen.

Anf. 112 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Men, Georg Andersson, vore det inte förnuftigare om vi väntade med nedläggningsbeslutet i fråga om Skärholmens gymnasium tills vi har klart för oss vad förhandlingarna med kommunerna kommer att ge? Vi vet att integreringsprinciperna har funnits inom särskolan också, men där har kommunerna fått backa. De har inte kunnat uppfylla integreringskraven på grund av sin dåliga ekonomi. Och kommunerna har en mycket dålig ekonomi – det måste Georg Andersson veta. Om man har en dålig ekonomi samtidigt som man har planer på att förändra utbildning och annat vet vi att det är ekonomin som blir avgörande. Jag kan inte se att regeringen har lagt fram några som helst förslag som kommer att förbättra kommunernas ekonomi fram till ungefär 1990 – några sådana förslag finns inte. Därför vågar vi inte tro på att det skall komma fram några godtagbara alternativ till Skärholmens gymnasium. Därför tycker vi att det vore klokt om vi avstod från att fatta detta beslut tills vi vet vad som kommer att erbjudas i stället.

Anf. 113 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har inte uppfattat situationen så att kommunerna skulle ha sämre ekonomi än staten. I vad på det ankommer tror jag inte att detta är en farofylld väg.

Tredje vice talmannen anmälde att Margó Ingvardsson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Måndagen den
19 december 1983

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

Anf. 114 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! En god skola kännetecknas av att den ägnar omsorg om alla sina elever. Också de som har svårare än sina kamrater att nå fram till kunskap och delaktighet måste mötas med allvar och respekt, och skolan måste ägna dem särskild möda. De som tror att den skola som särskilt mår om den som har det svårare än andra skulle vara en mindre god skola för de begåvade tar miste. I själva verket är den skolan bättre också för de mest begåvade. En skola som vågar sätta sitt mål så högt att den vill nå alla med sin undervisning skapar ett intellektuellt och kulturellt klimat som gagnar också den elev som har lättast att finna vägen till kunskapen. En skola som nöjer sig med att nå de bättre lottade blir lätt en skola som är en klätterstege i stället för en bildningshård – ett ställe där man strävar upp till en högre nivå för att kunna slå sig till ro där, i stället för en skola som väcker livslång kunskapsörst.

Det är mot denna bakgrund som propositionen om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet skall ses. Bakom propositionen finns alltså både en strävan att hjälpa dem som har det svårt och en vilja att skapa en god skolmiljö för alla elever. Det är naturligtvis med tillfredsställelse som jag har kunnat framlägga denna proposition med dess väsentliga förstärkningar av skolans möjligheter i en tid då vi tvingas göra besparingar också på skolområdet.

Utbildningsutskottet har i sin behandling av propositionen i allt väsentligt ställt sig bakom förslagen. Jag skall därför bara kommentera några punkter. Det gäller gymnasiet för hörselskadade, valet av huvudort i den norra planeringsregionen och frågan om avveckling av försöksverksamheten med gymnasium för rörelsehindrade i Skärholmen. Låt mig börja med att säga några ord om gymnasiet för de hörselskadade.

Integrationsutredningen föreslog att de hörselskadade barnen skulle få en egen gymnasieskola. Den gymnasieskola som fanns i Örebro och som vände sig till döva och gravt hörselskadade kunde inte tillgodose utbildningsbehoven för de hörselskadade barn som med hörseltekniska hjälpmedel kunde tillgodogöra sig oral undervisning. Det gällde alltså de barn som inte var teckenspråkiga. Samtidigt hade dessa ungdomar svårigheter att följa undervisningen om de integrerades i den vanliga gymnasieskolan.

1970-talet har inneburit en stark strävan att förstärka möjligheterna för döva barn och ungdomar att utveckla de dövas eget språk, teckenspråket, genom att ge dem både undervisning och fritidsverksamhet i teckenspråkig miljö. Mot denna bakgrund var det knappast möjligt för regeringen att tillgodose kravet på ett hörselgymnasium genom en gemensam lokalisering av gymnasiet för döva och gravt hörselskadade och ett nytt gymnasium för hörselskadade som inte var teckenspråkiga. Det var skälet till att vi valde en annan förläggningssort, Härnösand.

Under hösten har det emellertid visat sig att de organisationer som företräder de döva och hörselskadade har svängt i fråga om synen på integration. I skrivelser och vid uppvyktningar som jag – och också utskottet – har fått ta del av har meddelats att markeringen av teckenspråkets roll

egentligen bara avser undervisningssituationen och undervisningsgruppen. En ökad integration är angelägen i fritidsverksamhet och boende, enligt det som nu sägs. Det innebär naturligtvis att den klara profilering som var regeringens tanke och som redovisas i propositionen – Örebroskolan skulle ha en starkt teckenspråkig profil och Härnösandsgymnasiet en oral profil – inte längre blir nödvändig.

I Örebro får man en gemensam grupp döva, gravt hörselskadade och hörselskadade elever som kan röra sig fritt mellan grupperna och som egentligen bara skiljs åt i undervisningssituationen. Det betyder givetvis på sikt en större öppenhet för en blandad teckenspråkig och oral kommunikation i skolan, med undantag av den rena undervisningssituationen.

Jag tror att det är viktigt att man gör det påpekanet, eftersom detta är en förändrad syn på teckenspråk och dövhandikapp jämfört med vad som tidigare har sagts under 1970-talet. Nu framhålls att elevgrupperna inte är så lätt urskiljbara som integrationsutredningen har hävdad – gränserna flyter. Då blir det möjligt att välja en gemensam förläggningsort för de båda gymnasieformerna. Det är möjligt att detta på sikt också kan komma att få konsekvenser för specialskolans och hörselklassernas organisation.

I propositionen har föreslagits att Härnösand skulle bli huvudort för den norra planeringsregionen. Ett av skälen härtill var naturligtvis att gymnasiet för hörselskadade föreslogs ligga där. När nu gymnasiet integreras med gymnasieverksamheten för döva och gravt hörselskadade i Örebro, minskar givetvis argumenten för Härnösand som regionshuvudort i styrka. Jag kan därför inte invända mot en förläggning till Umeå.

Frågan om ett gymnasium för rörelsehindrade har uppmärksamrats under den tid som gått sedan propositionen framlades. Jag vill då understryka – och efter det replikskifte som nyss fördes här i kammaren ser jag det som nödvändigt – att förslaget att avveckla den särskilda försöksverksamheten i Skärholmen naturligtvis inte syftar till att de rörelsehindrade skall få sämre möjligheter. Propositionen innebär faktiskt att väsentligt mera pengar tillförs verksamheten också för de rörelsehindrade: ett par tre gånger så mycket ställs till förfogande i form av resurser. Men vi har ansett det vara viktigt att de resurserna tillförs, så att också denna handikappgrupp kan få en god gymnasieskola nära hemorten. De elever som i dag finns i Skärholmen skall inte behöva bryta upp från en känd skolmiljö, men jag tror att det för kommande årskullar blir ännu mer angeläget att skapa gymnasieutbildning i nära anknytning till hemmiljön. De planeringsberedningar som föreslås inrättade bör, med de mycket bestämda uppdrag som de får, ha förutsättningar att kunna tillgodose den uppgiften.

Jag har alltså haft anledning att notera tillfredsställelse över att propositionen har mött en sådan samstämmighet vid riksdagsbehandlingen. Jag hoppas att uppslutningen också skall komma till uttryck i andra sammanhang där vi har att behandla undervisningen av barn och ungdomar som inte lika lätt som flertalet barn kan tillgodogöra sig det som skolan erbjuder.

Måndagen den
19 december 1983

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

Anf. 115 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill ställa en fråga till statsrådet Göransson. Han garanterade från talarstolen att de rörelsehindrade vid Skärholmens gymnasium genom dagens beslut inte skulle få sämre möjligheter, utan att de skulle få bättre möjligheter. Vi tror att regeringen har goda ambitioner, men det hela handlar ju om, som jag har sagt förut, att vi inte känner till vilka alternativen är. Jag skulle vilja veta på vilket sätt de kommer att få det bättre. Kommer de här gymnasieorterna att bättre uppfylla villkoren för en handikappanpassad miljö än vad Skärholmen gör i dag? Kommer skolan att vara bättre? Kommer eleverna att få ett större utbud av linjer att välja mellan? Kommer elevhemmen att vara bättre anpassade?

Det är många sådana frågor som vi skulle vilja ha svar på innan vi ställer upp när det gäller att besluta om nedläggning av försöksverksamheten vid Skärholmens gymnasium. Det beror inte på att vi misstänker att det skulle kunna bli sämre, utan på att vi inte vet vad vi röstar på i dag.

Anf. 116 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! För de elever som går i Skärholmen i dag är det självfallet angeläget att de kan få vara kvar i den skola som är deras invanda miljö.

Genom propositionen och ett riksdagsbeslut i dag ställs det väsentligt utökade resurser till förfogande för att rörelsehindrade elever framöver skall kunna få en god gymnasieutbildning nära sin hemort. Detta tycker jag faktiskt är att ge dessa elever en bättre start i livet än de f. n. har. De resurser som tillförs planeringsberedningarna är en garanti för att de också kommer att kunna få bättre möjligheter.

Anf. 117 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Jag var en av ledamöterna i integrationsutredningen, vars slutbetänkande har legat till grund för proposition 1983/84:27. När vi nu inom kort kommer att fatta beslut om åtgärder för elever med handikapp i vårt skolsystem känner jag därför alldeles speciell glädje och tillfredsställelse. Jag gör det särskilt därför att intentionerna i utredningen i allt väsentligt har blivit tillgodosedda, såväl i propositionen som i utbildningsutskottets betänkande 1983/84:8.

Utskottet har, som redan har sagts, gått ifrån propositionens förslag på ett par områden. Ett av dem gäller förslaget att lokalisera ett gymnasium för hörselskadade elever – med rekrytering från hela Sverige – till Härnösand.

I den moderata motionen 1983/84:82 med Per Unckel som första namn har vi yrkat avslag på propositionen i denna del och förordat att detta gymnasium förläggs till Örebro. Liknande yrkanden framförs också i motionerna 1983/84:66, 67 och 70.

En gränsdragning mellan olika grader av hörselhandikapp är svår för att inte säga omöjlig att göra. Många hörselskadade elever återfinns i ett mellanskikt mellan gravt hörselskadade och hörselskadade. Det är inte alls ovanligt att en elev kan känna sig mest hemma ibland i den ena och ibland i den andra gruppen. För att relationerna mellan dessa grupper skall

förstärkas måste frågan om dövas och hörselskadades gymnasieutbildning lösas i ett sammanhang. Framför allt måste anordnandet av gymnasieutbildningen underlätta för ungdomarna att finna sin grupptillhörighet.

Dessa synpunkter har samstämmigt framförts till oss från Hörsel- och Hörselskadades Riksförbund, Riksförbundet för döva och hörselskadade barn samt Sveriges dövas riksförbund.

Eftersom gymnasial utbildning för döva och gravt hörselskadade redan finns i Örebro, framstår det för elevernas bästa som fördelaktigast att förlägga även ett riksgymnasium för hörselskadade dit. Det har också blivit utskottets enhälliga beslut. Därmed har motionskraven tillgodosetts.

Ett annat område där utskottet inte direkt gått emot propositionens förslag men väl gjort förtydliganden gäller gymnasieundervisningen för svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium. Det är bra att utskottet klart säger ut att denna utbildning skall kunna fullföljas av de elever som går där och av dem som påbörjar den under nästa läsår. Det är också bra att utskottet framhåller att utbildningen skall kunna fortsätta genom ett framtida samarbete mellan de olika regionerna i landet.

Slutligen, herr talman, vill jag peka på ett avsnitt som inte berörts i utskottsbetänkandet men som framhålls mycket starkt i integrationsutredningens slutbetänkande samt även tas upp i propositionen. Det gäller handikappforskningen.

I dag vet vi t. ex. mycket litet om handikappade barns känslomässiga och psykiska svårigheter vid övergången från förskola till skola. Ännu mindre vet vi om vad som händer de handikappade eleverna när de går ut i arbetslivet. Vi har inga forskningsresultat som kan påvisa vilken form av integration som ger de bästa förutsättningarna för handikappade elevers senare förankring på arbetsmarknaden.

Statsrådet Göransson räknar med, som också sägs i propositionen, "att delegationen för social forskning avser att i samråd med socialdepartementet och forskningsrådsnämnden tillkalla en särskild initiativgrupp för handikappforskning". Han räknar också med "att integrationsutredningens förslag om forskningens inriktning beaktas av gruppen vid planeringen av forskningsinsatser".

Herr talman! Det räknar också jag med, och därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 118 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Särskild uppmärksamhet har i detta betänkande ägnats åt placeringsorten för gymnasieelever som är hörselskadade. Folkpartiets riksdagsgrupp ställer sig liksom övriga partier bakom utskottets förslag. Utskottet motiverar sitt ställningstagande väl, och jag vill i detta sammanhang endast lämna några kompletterande synpunkter, som jag anser bör finnas med i riksdagens protokoll utöver de rent pedagogiska motiveringar som inte behöver upprepas.

För de här ungdomarna är familjen mycket betydelsefull. Många föräldrar vill följa med sina barn och väljer då att flytta till den ort där gymnasieskolan

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

Måndagen den
19 december 1983

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

finns. Det gäller då att bryta upp från tidigare bostadsort, skaffa nytt arbete och anpassa sig till en ny miljö. Också för de barn i familjen som inte är hörselskadade gäller det att anpassa sig till nya skolor, få nya kamrater osv. Detta kan många gånger vara mödosamt som det alltid är när en familj skall flytta. Eftersom övergångar förekommer mellan skolformerna, är det betydelsefullt att dessa kan genomföras utan att vare sig eleven eller familjen behöver göra nya uppbrott.

En annan fråga som är utomordentligt betydelsefull är de hörselskadade och döva barnens integration i samhället. Här har naturligtvis de kommuner – och även invånarna i dessa kommuner – som får ta emot undervisning av det här slaget ett stort ansvar. Eleverna är utsatta. De har ofta mycket gott om pengar genom de olika stödformer som finns. Man kan emellertid inte komma ifrån ansvaret för utsatta ungdomsgrupper enbart genom att ge dem pengar. Tvärtom kan eleverna då bli utsatta genom dem som på ett oriktigt sätt önskar exploatera ungdomar som har mycket pengar. För elevernas framtid i ett normalt yrkesliv vore det kanske värdefullt, om de under sin fritid hade fickpengar som någorlunda överensstämmer med de medel som andra skolungdomar förfogar över.

Herr talman! Handikappade ungdomar skall naturligtvis ha allt stöd som erfordras, och inga missuppfattningar får uppstå om min syn på denna fråga. Men jag tror att det vore värdefullt om skolministern i positiv anda, gärna tillsammans med föräldraorganisationerna och handikapporganisationerna, ville överväga denna fråga, som i och för sig berör flera departement. Från folkpartiets sida finns inga särmeningar i betänkandet, och jag har sålunda endast att yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 119 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Integrationsdebatten kring handikappade barn har förts mycket intensivt under de senaste åren. Bakgrunden är självfallet de mycket dystra upplevelser som många handikappade har haft genom åren på de slutna och speciella institutioner som fanns, upplevelser som sedan bidrog till en isolering i samhället. För vissa grupper av de svårt rörelsehindrade, särskilt de cp-skadade, fanns inte ens möjlighet till skolutbildning vid någon anstalt. Analfabetism på grund av obefintlig skolgång finns fortfarande kvar bland en hel del äldre cp-skadade. Så sent som 1962 fick alla barn skolplikt.

Diskussionerna under 1970-talet har alltså förts utifrån det positiva syftet att alla barn, oavsett handikapp, skall integreras i sin vanliga skola i sin vanliga miljö. Men som alltid, när man är ivrig att få bort något gammalt system som har fungerat mycket dåligt, kan debatten kanske gå litet snett och få övertoner. För att helt enkelt få fram det usla i det system som har varit tvingas man kanske överbetona det man tror på.

Jag tror att debatten när det gäller de svårast rörelsehindrade barnen har fått sådana övertoner. Det har nu visat sig att en del av rh-barnen ytligt sett klarat integrationen, med trösklar och hjälpmedel, men i social bemärkelse blivit mycket ensamma.

När det gäller döva och hörselskadade barn har man konstaterat just detta

problem mycket tydligt. Det räcker inte med en rumslig integrering. De behöver en kamratgrupp omkring sig som lever under samma villkor. Detta tar man också mycket allvarligt på i propositionen.

För synskadade har utvecklingen varit en helt annan. Där har man klarat integreringen på ett helt annat sätt.

När det gäller de rörelsehindrade barnen och ungdomarna är bilden inte entydig. De allra svårast rörelsehindrade barnen är ofta inte bara rörelsehindrade, som många tycks tro, utan har också stora medicinska problem och framför allt kommunikationsproblem; de har i många fall svårt att tala. En del av dem har alltså i många avseenden minst lika stora behov som de svårt hörselskadade barnen när det gäller att få identitet i den egna gruppen.

Men bilden är som sagt inte entydig. Behoven är olika. Det måste alltså finnas valmöjligheter. Det är uppenbart att rörelsehindrade barn och ungdomar måste få känna tryggheten av att vara delaktiga i en kamratgrupp som lever under samma villkor.

Propositionens förslag om att hastigt avbryta Skärholmens gymnasiums verksamhet som försöksgymnasium från den 1 juli nästa år var kanske mot denna bakgrund förhastat. Jag är därför mycket glad över utskottets eniga förslag om att de elever som nu går där och de som söker in under läsåret 1984/85 skall få göra det på de villkor som gäller i dag. Det gör att det blir litet tid för att bygga upp resurser regionalt.

I utskottets betänkande säger man också att när de nuvarande villkoren upphört att gälla skall det inte hindra att elever från hela landet tas in vid Skärholmens gymnasium som ett resultat av samarbete mellan regionerna. Det är bra. Man har förtydligat propositionen här.

Men en punkt återstår, och där vill jag ställa en fråga till utskottets föredragande och statsrådet Göransson: Vad händer med den sociala delen – med elevhemmen, omvårdnaden, sjukgymnastiken osv.? I propositionen sägs det nämligen att hemkommunen skall stå för skolkostnaden via den interkommunala ersättningen. Från det s. k. SÅS-anslaget kan den kommun som bedriver undervisningen få ytterligare medel för att täcka sina ökade kostnader.

Men, säger man, beträffande resten – elevhemmen, omvårdnaden osv. – skall enligt socialtjänstlagen vistelsekommunen stå för kostnaden. Det betyder att om Skärholmens gymnasium, som än så länge är det enda för svårt rörelsehindrade, även i framtiden skall stå öppet för elever från andra delar av landet, så gäller det undervisningsdelen. Hur går det då med resten? Är tanken att Stockholms läns landsting och Stockholms kommun skall tillgodose alla behov av omvårdnad, sjukvård osv.?

Det är egentligen den springande punkten, om Skärholmen även under ett antal år efter det att kommunen eventuellt tar över ansvaret skall kunna vara en tillgång för hela landet.

Det inger också tveksamhet att staten, som det står i propositionen, skall överföra medlen från styrelsen för vårdartjänst till SÅS-anslaget, om förhandlingarna går i lås. Pengar som nu används för elevvård skall alltså gå

Nr 52

Måndagen den
19 december 1983

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

till SÅS-anslaget, som uttryckligen inte får gå till omvårdnad. Avsikten är då att vistelsekommunen skall stå för det hela.

Jag skulle alltså vilja ha ett förtydligande på den här punkten. Om Skärholmen skall kunna fungera som ett informellt riksgymnasium, så länge landets kommuner inte kan ta hela ansvaret själva, måste den sociala delen klaras. Då kan man tänka sig tre utvägar. Kan SÅS-anslaget användas trots allt? Eller kan man höja den interkommunala ersättningen i likhet med vad man t. ex. gör vid Bräcke-Östergård? Eller – och det kanske är det enklaste – kan styrelsen för vårdartjänst få stå för den här delen även fortsättningsvis?

Att behovet av Skärholmens gymnasium några år framöver är mycket stort tror jag är fullständigt klart. I dag är det 17 av de 31 eleverna som kommer från orter utanför Stockholms län.

Jag hoppas att jag kan få svar på mina frågor.

Anf. 120 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Eftersom jag direkt får frågan av Margareta Persson när det gäller boende och socialt ansvarstagande för de rörelsehindrade eleverna, vill jag gärna så långt det är möjligt ge ett direkt svar. Delar av detta faller naturligtvis under socialministerns ansvarsområde, och jag kan inte gå in på dessa delar alltför djupt.

När det gäller det kommunala ansvaret för elevernas boende – även de handikappade eleverna – finns det i propositionen en tanke som innebär ett accepterande av resonemang som finns bland de handikappade själva och hos de handikappades organisationer, att en kommun skall ha ansvar för varje sin medborgare, också för de handikappade. Det finns alltså en idé om att inte befria kommunen från ett ansvarstagande för den medborgare som har drabbats av handikapp. Ytterst är det naturligtvis vistelsekommunen som har att ta ansvar för dem som finns där. Jag förutsätter dock att man med hjälp av den planeringsberedning som finns och inom ramen för de överenskommelser som görs mellan kommunerna kommer att klara av den delen.

Låt mig bara peka på en effekt som det aldrig går att komma ifrån när det gäller vistelsekommunens belastning. Denna redovisades tidigare här i kammaren av Lars Ernestam i fråga om Örebro. Det förekommer alltså i mycket stor utsträckning att föräldrar flyttar till den ort där deras barn går i skola, och då får ju de kommuner där olika utbildningar finns en högre ekonomisk belastning än andra kommuner, genom att de får ansvar för både dem som bor i kommunen och dem som går i skola där.

Anf. 121 MARGARETA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är helt på det klara med problemen med vistelsekommunen. Det är helt korrekt att det är den kommun som man vistas i som skall ta ansvaret. Det är bara det att det blir litet speciellt i detta fall, när det nu är det enda ställe där rörelsehindrade ungdomar kan få sin gymnasieutbildning under överskådlig tid.

Därför tar jag fasta på en mening i Bengt Göranssons anförande: "Jag

förutsätter dock att man med hjälp av den planeringsberedning som finns och inom ramen för de överenskommelser som görs mellan kommunerna kommer att klara av den delen." Jag hoppas att jag kan tolka detta så att man via den interkommunala ersättningen skall kunna klara den sociala biten. Annars är jag rädd för att kommunerna ute i landet inte kommer att ha någon möjlighet att skicka sina handikappade elever till Skärholmens gymnasium.

Anf. 122 LARS HJERTÉN (m):

Herr talman! I motion 1983/84:58 har jag och några andra moderater tagit upp frågan om gymnasieutbildning för hörselskadade elever. Vi uttryckte vår tveksamhet till ett riksgymnasium i Härnösand. Jag har haft kontakt i frågan med främst västra planeringskonferensen för hörselskadade elever, men jag har även fått ta del av synpunkter från en hel del andra organisationer och skolor. Jag har också själv sysslat med fortbildning av döva och hörselskadade i flera år. När utskottet accepterat Örebro som gymnasieort, är detta ett steg i rätt riktning.

Låt mig bara peka på ett förhållande som bör uppmärksammas och som har uppmärksamrats. Jag tänker på pedagogiken när det gäller att undervisa döva och hörselskadade, som ju är olika för dessa båda grupper. Detta framgår f. ö. av ett särskilt yttrande som är knutet till betänkandet och som har utskottets ordförande som första namn, vilket denne har berört tidigare. Även statsrådet Göransson nämnde detta i sitt anförande.

Jag skulle i det sammanhanget vilja säga att detta är en delvis ny inriktning, som det säkert tar en viss tid för berörda parter att acceptera. Man har bl. a. sagt till mig att en sådan här integrerad skola inte får bli alltför stor. Den måste kunna fungera som en god hemmiljö för sina elever.

Herr talman! Jag har bara velat framföra dessa synpunkter från människor som på olika sätt arbetar med utbildning av döva och hörselskadade. Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Anf. 123 ELIS ANDERSSON (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlar utskottet dels förslaget från regeringen i proposition 1983/84:27, dels ett antal motioner. Jag och några partikamrater har i en motion yrkat att åtgärder vidtas för att stimulera teckenspråksundervisningen i grundskolan.

Föredragande statsrådet betonar de dövas och gravt hörselskadades behov av gemenskap med den egna gruppen och att det är viktigt med teckenspråksmiljö. Teckenspråket är de barndomsdövas första språk och har därför stor betydelse för gemenskapen i den gruppen. Nödvändiga satsningar på teckenspråket och på samhörigheten mellan de döva bör emellertid också innefatta strävanden efter fungerande kommunikationer och gemenskap även mellan döva och hörande. Utskottet har anslutit sig till vad föredragande statsrådet har sagt och anser också att de handikappade eleverna bör ha en så bra situation som möjligt.

Allt detta låter mycket bra, om man tolkar statsrådet rätt. Statsrådet menar att man skall sträva efter fungerande kommunikationer och

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

gemenskap mellan döva och hörande, och därmed skulle vår motion vara tillgodosedd. Men så är inte fallet. Utskottet avstyrker motionen och säger att införande av teckenspråket som läroämne i grundskolan skulle innebära ett alltför stort ingrepp i läroplanen och få konsekvenser för andra ämnen. Jag tror att utskottet inte har det rätta intresset av att få fungerande kommunikationer mellan döva och hörande. Eftersom utskottet är enigt är det ingen mening med att komma med något yrkande, men jag lovar att återkomma i ärendet.

En annan fråga som behandlas i detta betänkande är gymnasial utbildning för hörselskadade. Statsrådet har också mycket ingående redovisat att det är skillnad mellan att vara döv och att vara hörselskadad och finner det angeläget att markera att det är två skilda utbildningar med olika inriktning. Jag tycker att statsrådet även i denna fråga intar en riktig ställning. Jag tror också att man inom en mycket nära framtid behöver gymnasial utbildning för hörselskadade på flera platser i landet, exempelvis i Mellannorrland och södra Sverige. Eftersom man vet rätt bra hur många döva människor det finns men är ganska osäker om hur många hörselskadade det finns, tror jag att gymnasial utbildning behövs på flera platser. Även här tycker jag att statsrådet har gjort en riktig bedömning, när han vill placera den första gymnasieskolan i Härnösand. Att utskottet, och speciellt de socialdemokratiska ledamöterna, inte har stött sitt eget statsråd är rätt underligt. Eftersom jag inser att Härnösand är den rätta lokaliseringsorten skall jag hjälpa de socialdemokrater som vill stödja sitt eget statsråd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till regeringens förslag om att förlägga den gymnasiala utbildningen för hörselskadade till Härnösand. Det betyder ett bifall till regeringens förslag i dess helhet.

I detta anförande instämde Martin Olsson (c).

Anf. 124 SVEN LUNDBERG (s):

Herr talman! Frågan om lokaliseringen av den gymnasiala utbildningen för hörselskadade har varit föremål för diverse turer här i riksdagen. I propositionen föreslås att Härnösands kommun skall medges rätt att fr. o. m. läsåret 1984/85 anordna riksrekryterande gymnasial utbildning för hörselskadade inom ramen för sin gymnasieskola i Härnösand.

Utskottet har frångått regeringens förslag och förordar i stället att utbildningen lokaliseras till Örebro. Jag skall inte närmare gå in på de olika motiveringarna, men jag vill ändå konstatera att regeringen i sin proposition ansett att de kriterier som krävs för denna utbildning väl kan tillgodoses inom ramen för Härnösands gymnasieskola. Placeringen till Härnösand är dessutom ur geografisk synpunkt att föredra med hänsyn till att rekryteringen till utbildningen skall vara rikstäckande.

Herr talman! Jag anser därför att lokaliseringen av hörselgymnasiet bör ske till Härnösand, och jag ansluter mig av de anförda skälen till det yrkande som Elis Andersson här har fört fram.

Anf. 125 BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jag tillhör den grupp i utbildningsutskottet som av olika anledningar har ställt sig bakom det särskilda yttrande som är fogat till detta betänkande, eftersom jag inte har haft möjlighet att reservera mig.

Som politiker kan man ibland känna en ganska stor besvikelse, i detta fall inte på grund av att hörselgymnasiet inte kommer att förläggas till Härnösand – den plats jag kommer från. Men jag känner en stor besvikelse över att politiska kamrater, som har suttit med i integrationsutredningen, står här och säger att integrationsutredningens intentioner har blivit tillgodosedda. Jag skall ge några exempel.

Ända fram till för ett år sedan var det en fullt utvecklad modeståndpunkt att dessa två olika utbildningar inte skulle vara helintegrerade. Efter dessa förutsättningar arbetade sedan integrationsutredningen. Dessutom stod jag som ensam reservant när det gäller kravet på att man skulle öka de ekonomiska resurserna till den här verksamheten. Jag ber att få tacka statsrådet för att min reservation har blivit tillgodosedd.

Ända fram till hösten 1982 agerade Hörselfrämjandets föräldrarråd för att dessa två utbildningar skulle vara åtskilda. Lars Hjertén, som tydligen har arbetat med dessa frågor, har stått här och talat om att det tar tid att ändra på dessa frågor.

Herr talman! Det jag är mest rädd för i detta sammanhang är att den här frågan ytterligare förskjuts. Inom integrationsutredningen var vi helt eniga om att så snabbt som möjligt få detta hörselgymnasium till stånd.

Jag vill avslutningsvis säga att min innerliga förhoppning är – för elevernas skull – att detta hörselgymnasium icke kommer till stånd senare än hösten 1984. Eftersom jag kommer från den ort som är föreslagen i propositionen, och dessutom tänker stödja mitt statsråd, skall jag be att få instämma i det yrkande som Elis Andersson och Sven Lundberg här har fört fram.

Anf. 126 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Eftersom jag blev apostroferad av Bengt Wiklund skulle jag vilja påminna honom om vad jag sade, nämligen att intentionerna i integrationsutredningen *i allt väsentligt* hade blivit tillgodosedda. Därmed menar jag inte att alla delar just i dagens läge har kunnat bli det.

Beträffande det som Bengt Wiklund sade om hörselgymnasiet vill jag säga att det är helt klart att vi i utredningen talade om ett gymnasium för hörselskadade, men vi talade aldrig om var någonstans i landet det skulle lokaliseras.

Anf. 127 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Jag apostroferade inte Birgitta Rydle, men hon kände käppen som kastades i församlingen på grund av att hon alldeles nyss var uppe i talarstolen och sade att hon var helt överens med integrationsutredningen.

Sedan gällde det diskussionen om vilka förläggningsorterna skulle vara. Det är riktigt, Birgitta Rydle, att vi i utredningen aldrig diskuterade var

Måndagen den
19 december 1983

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

någonstans hörselgymnasiet skulle förläggas. Men en sak diskuteradé vi mycket intensivt, nämligen frågan om var dövgymnasiet skulle förläggas. Vi var helt överens om lokaliseringen till Örebro. Men Birgitta Rydle vet lika väl som jag – jag skall inte avslöja mer från utredningens arbete – att både Lund och Härnösand diskuterades i det sammanhanget. För enighetens skull ställde vi emellertid upp för Örebro.

Jag vill än en gång säga, herr talman, att jag hoppas att hörselgymnasiet kommer i gång hösten 1984. De hörselskadade behöver det. De har väntat tillräckligt länge.

Anf. 128 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Egentligen hade jag inte tänkt delta i den här debatten, för det står ett enhälligt utskott bakom det betänkande som vi nu diskuterar. Men debatten har ju fått en ganska märklig utformning under kvällens lopp.

I utbildningsutskottet har vi alltid haft ambitionen att skaffa oss ett så bra och heltäckande underlag som möjligt, innan vi går till beslut. I denna fråga om ett gymnasium för hörselskadade, såväl som i många andra frågor, har vi haft att behandla dels ett regeringsförslag, dels ett antal motioner från samtliga partier. Vi har också genom vårt kanslis försorg införskaffat ytterligare kompletterande uppgifter, och vi har fått ett antal skrivelser från de organisationer som ifrågavarande ungdomar tillhör. Vi har också hos oss i utskottet haft företrädare för de döva och för de hörselskadade. Alla har varit eniga om vikten av att få dessa utbildningar samordnade till Örebro.

Utskottet har berett detta ärende så seriöst som man någonsin kan önska sig. Jag måste säga att utskottet, med det föreliggande underlaget som grund och med beaktande av de önskemål som framförts från de grupper som ändå borde vara de som bäst känner till förhållandena, har gjort ett gott arbete. Utskottet har också visat att man har haft klart för sig vad man velat säga innan man fattat ett beslut.

Det finns många skäl till att man föredragit Örebro som lokaliseringsort. Jag skall inte gå in på dem; många har gjort det tidigare. Vi har nu upplevt ganska märkliga turer. Utskottet har varit enigt. Sedan går en av utskottets ledamöter upp här i talarstolen och talar om att han egentligen inte tycker som utskottet men att han inte kunnat reservera sig, vilket är en ganska märklig formulering. Vidare yrkar han bifall till propositionen – tvärtemot vad han varit med om att besluta i utskottet.

Till sist skulle jag vilja säga, herr talman, att det är två saker som jag beklagar.

Det ena som jag beklagar är att man på departementet inte redan i våras, i maj månad, då den första skrivelsen från organisationerna kom in, tog hänsyn till de önskemål som framfördes där. De följdes sedan upp i september.

Det andra som jag beklagar är att man yrkar bifall till en förläggning av gymnasiet till Härnösand – tvärtemot önskemålen från organisationerna. Jag beklagar att detta har blivit något av en regionalpolitisk fråga. Det gör jag från de ungdomars synpunkt som det gäller.

Jag tycker att ett beslut enligt utskottets förslag är ett steg i rätt riktning för att förverkliga det som statsrådet så riktigt sade i sitt anförande, att även dessa ungdomar skall omfattas av vad vi menar med en skola för alla.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 129 LENNART BLADH (s):

Herr talman! Jag hade inte heller tänkt att gå upp i den här debatten, men det har blivit så i alla fall.

Motivet för detta gymnasiums tillkomst har på ett utmärkt sätt angivits av både statsrådet och utskottets ordförande. Jag vill också mycket starkt betona att detta är ett länge närt önskemål från organisationernas sida. De berörda föräldrarna till hörselskadade barn och barnen själva, som skall få denna utbildning, hälsar med tillfredsställelse att detta gymnasium kommer till stånd. Statsrådet bör vara på det klara med att man är mycket glad över det.

Statsrådet har också väl motiverat varför gymnasiet skall lokaliseras till Örebro. Det motivet är väl känt. Uppfattningarna har svängt hos dem som är berörda, men nu ligger uppfattningen fast. Man kan i de dövas och hörselskadades organisationer ha en debatt om hur man vill ha utbildningen. Nu har man bestämt sig. Jag vill på dessa organisationers vägnar dels tacka för detta beslut, dels konstatera att deras önskemål är att gymnasiet lokaliseras till Örebro. De berörda organisationerna är glada och tacksamma för att de nu, som vi hoppas, får sin skola. De står helt bakom detta förslag och framför sin hälsning och sitt tack.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 130 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Också jag skall ägna mig åt bara en liten del av detta betänkande, nämligen frågan om lokaliseringen av gymnasieskolan för hörselskadade. Jag skall börja med att redan nu yrka bifall till Elis Anderssons yrkande.

Utskottsbehandlingen av den här frågan är märklig. Vi har fått historien relaterad av utskottets ordförande Georg Andersson. Han berättade att allra först var man inställd på att man skulle följa propositionen, innebärande en lokalisering till Härnösand. Men så kom handikapporganisationerna och uppvaktade utskottet, och utskottet ändrade åsikt. Jag har träffat enskilda föräldrar som ingalunda instämmer i vad de här handikapporganisationernas ledningar har tyckt och sagt till utskottet.

Men det här öppnar framför allt en principfråga. Det skall alltså i fortsättningen gå till på det sättet, i varje fall i utbildningsutskottet, att om riksorganisationer kommer och uppvaktar, då ändrar utskottet åsikt. När man gör så tar man faktiskt enligt min mening de första stegen in i ett korporativt samhälle, ett samhälle där organisationer av olika slag griper in i det politiska händelseförloppet och där det finns en hel del som vackert följer efter när detta sker.

Vad skall ske i nästa steg? Man kan tänka sig att det är fråga om en stor

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

Måndagen den
19 december 1983

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

industrilokalisering, exempelvis i Västernorrland eller i Västerbotten – vi kan ta det som exempel. Då kommer LO:s ledning och säger att man tycker att denna industri skall förläggas till Malmö. Skall man i det läget ta en politisk ståndpunkt eller skall man lyssna till den starka organisationen?

Det är principfrågan, mina vänner. Jag beklagar att vi i alla fall nödgats åse det första steget på vandringen mot ett korporativt samhälle.

Sedan, herr talman, har det också sagts att här är det inte fråga om lokaliseringspolitik. Det är väl ändå inte utan skäl som föredragande statsrådet var inne på att den här skolan skulle förläggas till Härnösand. I Härnösand finns erfarenhet av undervisning av hörselskadade. Där finns som bekant Kristinaskolan. I Härnösand kan man utan några omfattande investeringar klara lokalbehovet för den här gymnasieundervisningen. I Härnösand har man möjligheter att klara inackorderingsproblemet, något som också är väldigt viktigt.

Men sist, herr talman, vill jag peka på en konsekvens av det beslut som en del vill fatta. Jag lade märke till att statsrådet Göransson sade att den här ändrade inställningen kan komma att medföra andra ställningstaganden också när det gäller specialskolorna.

Kristinaskolan i Härnösand och skolan i Lund har alltså all anledning att känna sig oroade över utbildningsutskottets, som det heter, enhälliga åsikt i den här frågan. Det är en lokaliseringsfråga också när det gäller grundskolan, det skall vi ha i minnet.

Anf. 131 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Man skall vara försiktig med orden. Men nog frestas jag att påstå att detta var ett av de märkligaste anföranden jag har hört här i kammaren. En ledamot i konstitutionsutskottet står upp och tillrättavisar utbildningsutskottet för dess handläggning av en fråga, och anklagelsepunkten är att utbildningsutskottet tagit intryck av företrädare för organisationer som kommit till utskottet och framfört sina synpunkter.

Får jag fråga Sven-Erik Nordin: Vad tjänar det till att ge enskilda och företrädare för organisationer tillfälle att komma inför ett riksdagsutskott och framföra åsikter på ett ärendes behandling, om man inte får ta intryck av detta? Det är en orimlig ordning. Jag har ärligt erkänt här att utgångspunkten från min sida, när vi började behandlingen av detta ärende, var att tillstyrka propositionens förslag om förläggning av ett hörselgymnasium till Härnösand. Sedan har företrädare för Härnösands kommun varit hos oss i utskottet och beskrivit sin utredning och sina förutsättningar, och de handikappades organisationer har varit hos oss. Vi har fått brev och skrivelser. Vi har försökt jämka ihop olika synpunkter och utifrån detta komma fram till ett ställningstagande. Det är väl det som utskottsarbetet går ut på!

Vi har tagit intryck av en enig opinion bland de organisationer som företräder de människor som nu berörs av denna utbildning. Skall vi klandras för detta?

Sedan säger Sven-Erik Nordin att det visst har kommit brev och

telefonsamtal från andra handikappade som har en annan mening. Det betvivlar jag inte. Men får jag säga inför kammaren, att sedan utbildningsutskottet gjorde sitt ställningstagande och förordade Örebro, har jag fått många brev och telefonsamtal där man har tackat. Jag har inte fått en enda påringning från enskild företrädare för handikappade som har beklagat detta ställningstagande. Vi har byggt vårt ställningstagande inte på enskilda telefonsamtal och liknande, utan på det mycket ingående arbete som vi har ägnat den här frågan i kontakten med företrädare för de berörda genom deras organisationer. Det tycker jag vi skall ha heder av och inte anklagelser av det här slaget.

Sedan vill jag på förekommen anledning säga att i utbildningsutskottet står det var och en fritt att reservera sig mot varje beslut som fattas.

Anf. 132 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Jag vill faktiskt erinra Sven-Erik Nordin om att det i betänkandet behandlas fyra motioner som samtliga begär att riksgymnasiet för hörselskadade skall lokaliseras till Örebro. Det är väl ändå brukligt i utskotten att de behandlar motioner och t. o. m. tillstyrker dem.

Anf. 133 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Om Georg Andersson inte har fått några telefonsamtal med protester mot utbildningsutskottets ställningstagande, kan den enkla förklaringen till detta vara att man tycker att det är helt lönlöst att säga någonting. Det stod mycket tidigt klart att "loppet var kört" i utbildningsutskottet. Observera vad Bengt Wiklund sade, nämligen att det inte var möjligt att reservera sig! Han sade faktiskt så. Det har väl sin alldeles speciella förhistoria, som Georg Andersson kanske kan berätta litet mera om.

Jag hävdar bestämt att de politiska besluten skall fattas i det här huset. De skall inte styras av organisationer vid sidan av det folkvalda parlamentet. Det är min tolkning av den parlamentariska demokratin. Om det finns andra tolkningar, får de stå för dem som talar för dem, eller – kanske hellre – för dem som handlar efter dem.

Anf. 134 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill betyga att utbildningsutskottets ställningstagande när det gäller gymnasium för hörselskadade har gjorts i detta hus. Det har inte styrts av någon, men vi har tagit intryck av synpunkter som har redovisats inför utskottet. Vi kommer att fortsätta att arbeta på det sättet.

Jag vill också upprepa det jag sade tidigare: Till dess att ett betänkande är justerat föreligger frihet för var och en i utskottet att anmäla reservation. Så arbetar vi.

Anf. 135 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Det är kanske överflödigt att tvista ytterligare, men jag vill säga att jag byggde mycket av mitt anförande på vad Georg Andersson

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

ordagrant sade. Han sade nämligen att utskottet först var inne på att följa propositionen, men att man sedan fick uppvaktningar från handikapporganisationerna, och då beslöt man att inta en annan ståndpunkt. Det var ett så pass märkligt uttalande av Georg Andersson, att jag inte kunde undgå att ta upp det här i debatten. Jag tyckte faktiskt att yttrandet underförstått var ett angrepp på den parlamentariska demokratin. Om Georg Andersson hade beskrivit det hela på ett annat sätt och sagt att det väckts motioner som var så väl underbyggda att man måste ta all hänsyn till dem, då hade saken varit i ett annat läge, och jag skulle då inte ha riktat så hårda ord till Georg Andersson som jag faktiskt tvingades göra.

Anf. 136 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag vill bara till Sven-Erik Nordin lämna den uppgiften, att när jag talar om den konsekvens som jag kan se för specialskolan framöver till följd av riksdagens beslut, så handlar det inte om specialskolans lokalisering eller om att skolan i Härnösand eller i Lund skulle flytta till Örebro eller någon annan ort, utan jag talar om den pedagogiska inriktningen för specialskolan. Från flera talare i kväll har det framhållits att beslutet i realiteten innebär en markering av integrationen. Både Lennart Bladh, som företrädare för en av de stora organisationer som har nämnts här, och Lars Hjertén har med en viss emfas framhållit att det faktiskt är detta som lokaliseringen till Örebro innebär.

Med tanke på att specialskolan under en följd av år – närmare bestämt under 15 år – har strävat mot en stark specialisering med en teckenspråkig inriktning för eleverna, både i undervisning och i fritidsliv, måste man vara medveten om att det här har skett en svängning. Den måste rimligen så småningom få konsekvenser för specialskolan, där det också för de elever som är på grundskolenivå naturligtvis är så att gränserna flyter: man är icke enbart teckenspråkig eller enbart beroende av oral kommunikation. – Det var dessa konsekvenser jag tog mig friheten att erinra om.

Anf. 137 SVEN-ERIK NORDIN (c) replik:

Herr talman! Det sista som sades från statsrådsbänken skulle möjligen kunna tolkas så att statsrådet inte riktigt menade vad han sade i sitt första anförande. I så fall har ju den här debatten tjänat sitt syfte. Man kan alltså känna sig lugn när det gäller specialskolan i Härnösand. Detsamma skulle gälla skolan i Lund. Jag skall naturligtvis vara uppmärksam på vad som händer framöver i frågan.

Anf. 138 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Ja, Sven-Erik Nordin, jag menade faktiskt vad jag sade. För mig är skola inte bara ett skolhus som står på en plats någonstans utan också en verksamhet. Det var verksamheten jag talade om.

Anf. 139 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! För oss i Västernorrland var det ett mycket välkommet besked när regeringen tidigt i höstas i sin proposition föreslog att den

gymnasiala utbildningen för hörselskadade med riksrekrytering skulle förläggas till Härnösand. Särskilt mot bakgrund av Härnösands traditioner och förutsättningar samt det behov av sysselsättning som finns i länet var beskedet mycket glädjande. Men glädjen blev mycket kort.

Efter att ha hört diskussionen här har jag begärt ordet. Snart nåddes vi av det för flertalet av riksdagens ledamöter överraskande beskedet att utbildningsutskottet i det här fallet inte skulle följa regeringens proposition. Vi skall komma ihåg att bakgrunden till propositionen är integrationsutredningen, där representanter för centern, moderaterna och socialdemokraterna samt de berörda handikapporganisationerna ingick. Enligt utredningen var det svårt att exakt säga hur många hörselskadade barn och ungdomar vi har. Utredningen konstaterade att utbildningsutbudet för den gruppen inte var lika samlat som när det gällde de döva och gravt hörselskadade. Man framhöll i utredningen vikten av regionsamarbete; t. ex. borde flera län kunna samarbeta, så att man på en plats inom regionen erbjöd utbildning för hörselskadade, och på annan anpassad utbildning osv.

Ur lokaliseringssynpunkt innebär alltså propositionen glädje för oss. Statsrådet Göransson föreslår Härnösand, där vi skulle få en gymnasieskola med riksrekrytering. Härnösand har, som jag sade tidigare, traditioner på det här området. Där finns en specialskola för döva och hörselskadade och en av statens skolor för vuxna – det finns bara en till sådan skola. Som framgår av propositionen skulle bostadsfrågan lätt kunna lösas i Härnösand.

Vi blev alla förvånade då det visade sig att det i utskottet inte fanns stöd, i varje fall inte tillräckligt stöd, för regeringens proposition på denna punkt. Nu har ett enigt utskott frångått propositionens ställningstagande. Vi har hört att det kommit fram en ny syn på integrationen. Det skulle föra för långt att diskutera det nu. Men uppenbart är att vi har haft en integrationsutredning med allsidig sammansättning, och det har framlagts en proposition. Därefter har man ändrat synen på integrationen mellan döva, hörselskadade och hörande, och nu skall skolan i stället förläggas till Örebro. Jag tycker att det är en anmärkningsvärt snabb åsiktsförändring, särskilt som frågan var väl penetrerad förut.

Låt mig, herr talman, säga några ord om lokaliseringen. Det här är inte en lokaliseringsfråga, har det sagts från flera håll. Det kunde man säga om väldigt mycket. Men hur som helst är det här lokaliseringsfrågor. Under den tid riksdagen var på Sergels torg diskuterade vi många gånger lokalisering av statliga verk, myndigheter och annat. Skulle vi då ha följt de åsikter som framfördes från olika verk och även av dem som så att säga nyttjar verkets tjänster, skulle vi inte ha fått en enda lokalisering till Norrland. Jag tror att det är farligt om vi nu ändrar vår syn så att så snart det reses ett motstånd mot lokalisering till Norrland, faller man undan för det. Det får helt enkelt inte bli så. Jag vill inte säga att det är bara lokaliseringssynpunkter som varit avgörande här, utan jag får väl tro att det också varit en annan syn på integration. Men eventuellt kan det hela vara beroende av flera faktorer.

Jag vill, herr talman, instämma i vad statsrådet skriver i sin proposition och i övrigt instämma med dem som yrkat att vi skall följa propositionen.

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

*Åtgärder för elever
med handikapp i
det allmänna skol-
väsendet m. m.*

Herr talman! Jag yrkar bifall till propositionen när det gäller mom. 2 i utskottets betänkande.

Anf. 140 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Sven-Erik Nordin fällde ett par så anmärkningsvärda uttalanden, framför allt i sitt första inlägg, att jag vill något kommentera dem.

Sven-Erik Nordin sade att det tidigt var klart att loppet var kört och att vi nu har tagit första steget på vandrigen mot ett korporativt samhälle.

Så var det inte alls, Sven-Erik Nordin. När jag satte mig ner i utskottet för att börja den här behandlingen hade jag inte tagit ställning, utan jag menade att vi mycket noga skulle lyssna på uppvaktningarna och mycket noggrant tränga in i materialet. Jag hade ingen bindning till något av de två huvudalternativ som fanns med i bilden.

Det är väl just på detta sätt som man måste jobba i riksdagsutskotten – mycket noga lyssna på alla berörda och sedan ta ställning. Vad skulle vi ha sagt till alla de föräldrarepresentanter, representanter för de hörselskadade barnen och alla andra som uppvaktade oss, om vi hade stått fast vid regeringens förslag? Skulle vi ha sagt: Visserligen vill ni allihop lägga utbildningen i Örebro, och visserligen blir det inte dyrare i Örebro, men vi struntar i det, för nu har regeringen lagt en proposition, och den stödjer vi oavsett vad ni tycker. Jag undrar vad de hade sagt om vi hade argumenterat på det sättet.

Nu sade vi i stället: Det allra mesta talar mycket klart för att det är en fördel att lägga utbildningen i Örebro, och då ställer vi upp för det i utskottet. Detta har inte ett dyft med korporativism att göra. Frågan om korporativism, Sven-Erik Nordin, är alldeles för allvarlig för att behandlas på ett så lättsinnigt sätt. Det är väl just på detta sätt som man skall göra: först lyssna och sedan ta ställning.

Till sist vill jag också säga att jag tycker det är mycket anmärkningsvärt att en ledamot i utbildningsutskottet är med om ett enhälligt beslut där, för att efteråt agera precis tvärtemot. Det har ju inte tillkommit något nytt.

Jag har full förståelse och respekt för Bengt Wiklunds vanda i den här frågan, och jag hade haft full förståelse och respekt om Bengt Wiklund i utskottet hade reserverat sig till förmån för Härnösand. Men det sätt som Bengt Wiklund nu agerar på tycker jag inte förtjänar särskilt stor respekt.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till utskottets hemställan.

Anf. 141 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Nu är utskottsledamöterna på reträtt så det stänker om det!

Korporativism är alldeles för allvarlig för att behandlas på detta lättvindiga sätt, sade Jörgen Ullenhag. Ja, det instämmer jag helt och hållet i. Men ge då, Jörgen Ullenhag, inte skäl till att misstänka att ert utskott är inne på den vägen!

Var och en som har vistats i detta hus den senaste månaden har inte kunnat undgå att märka att just turerna kring utbildningsutskottets behandling av

den här propositionen har varit mer än lovligt märkliga. Det har hela tiden sipprat ut vad som har hänt, och historiebeteckningen har inte heller på något sätt jävats i debatten. Utskottet har tagit stor och avgörande hänsyn därför att man fått uppvaktningar av riksorganisationer på området. Det var ändå detta som spelade roll. Och låt oss då se vad som händer i utbildningsutskottets sammanträdeslokaler under åren som kommer.

Jag tror ändå att den här debatten kanske blivit ett litet varningstecken.

Anf. 142 BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jörgen Ullenhag menade att det var ett märkligt agerande från min sida, och det må det väl vara. Jag hade inte tänkt ta upp dessa synpunkter, men jag skall trots allt göra det.

Jag har utsatts för en massa osakliga påhopp och angrepp under de senaste åren, så jag klarar även det här angreppet om att jag i utskottet inte har reserverat mig. Jag skall alltså inte gå in på den punkten. De svårigheter jag tidigare hävdade står jag fast vid.

Men i en debatt om hörselgymnasiet säger en ganska hög befattningshavare: Att man inte förlägger hörselgymnasiet till Örebro bottnar i att Bengt Wiklund är länskolnämndens ordförande i Västernorrlands län. Ingen av mina partivänner eller någon med en annan partitillhörighet har vederlagt det påståendet. Jag har inte haft med den här frågan att göra förrän den kom till utskottet.

Sedan talar man om regionalpolitik, men det har även förekommit partipolitik i den här frågan, Jörgen Ullenhag. Varför uppfattas det inte som olika åsikter när vänsterpartiet kommunisterna lägger fram en partimotion och när moderaternas utskottsgrupp väcker en motion som i det närmaste är att beteckna som en partimotion? Varför lyssnade man inte på de synpunkter som kom fram vid det tillfället?

Jag avslutade mitt inlägg med att säga att jag hoppas att hörselgymnasiet kommer till stånd hösten 1984 för de hörselskadades egen skull, och det står jag fast vid fortfarande.

Anf. 143 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Till Bengt Wiklund vill jag först säga att jag självfallet tror Bengt Wiklund på hans ord om hans roll i denna fråga. Men jag tycker fortfarande att det är mycket anmärkningsvärt att man sitter med vid utskottssammanträdet och pläderar för en förläggning och att man några dagar senare går på en annan linje, utan att det har tillkommit någonting nytt i frågan. Det var det som var min poäng, och jag är inte ensam om att tycka att det är ett något underligt agerande.

Till Sven-Erik Nordin vill jag säga: Skulle vi inte ha lyssnat på alla dem som uppvaktat oss? Skulle vi ha sagt till dem att vi struntar i det ni säger? Visserligen ligger det mycket i det ni säger, visserligen tar ni fram mycket nytt material och kommer med nya synpunkter, men vi lyssnar inte på er, för regeringen har lagt fram en proposition som säger någonting annat. Någon måtta på flatheten inför regeringen får det väl ändå vara, Sven-Erik Nordin.

*Bred utbildning i
datafrågor*

Anf. 144 BENGT WIKLUND (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag vill återigen tillbakavisa ett felaktigt påstående, nämligen Jörgen Ullenhags uppgift att jag i utskottet har pläderat för en förläggning till Örebro.

Anf. 145 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Jörgen Ullenhag tog då ingen poäng i sitt senaste anförande. Jag måste bekänna en sak öppet och ärligt: Även en socialdemokratisk regering kan lägga fram bra förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av utbildningsutskottets betänkande 10.)

Anf. 146 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 9 om anslag på tilläggsbudget I.

Bred utbildning i datafrågor

Anf. 147 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! De moderata ledamöterna i utbildningsutskottet har reserverat sig mot finansieringen av det föreliggande förslaget om bred utbildning i datafrågor. Vi gör det trots att vi tycker att detta är ett mycket angeläget område.

Datatekniken har kommit för att stanna. Om Sverige skall klara sig i den framtida konkurrensen måste vi ha så goda kunskaper som möjligt om datateknikens utveckling, liksom om dess tillämpning och användning i vårt samhälle. Utvecklingen går på det här området mycket snabbt, för att inte säga oerhört snabbt. Detta har naturligtvis bidragit till att datateknikens utveckling och användning hos många skapat tvekan och oro både vad gäller den personliga integriteten och samhällsutvecklingen i stort. Detta understryker behovet av ökad grundutbildning och allmän information om datatekniken.

Men enligt vår uppfattning måste prioriteringarna inom utbildningsområdet, med tanke på de knappa resurser som står till förfogande, göras så, att ungdomsskolan skyddas så långt det är möjligt. Tillgängliga resurser måste satsas på att förbättra utbildningen i datafrågor såväl inom grund- och gymnasieskolan som inom universitet och högskolor. Däremot anser vi att den breda utbildning i datafrågor genom studiecirklar som föreslås i propositionen utan problem bör kunna anordnas inom de anslag som redan beslutats för vuxenutbildningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 148 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Regering och riksdagsmajoritet har nu återigen varit framme med nedskärningskniven. Den här gången är det den breda utbildningen i datafrågor, som alla nog är överens om behövs, som får stryka på foten.

10 miljoner har datadelegationen föreslagit att det skall anslås till olika aktiviteter för att höja kunskapsnivån hos svenska folket när det gäller datatekniken. Detta var ett minimum och en summa som alla partier och arbetsmarknadens företrädare i datadelegationen ansåg borde anslås för detta ändamål. Regeringen vill endast anslå en dryg tredjedel av detta belopp, och utbildningsutskottets majoritet följer regeringen.

Kritiken är mycket stark emot denna prutning. Bl. a. anser ordföranden i LO:s datautskott, Birgitta Frejhagen, att denna satsning är på tok för liten. Enligt tidningen Computer Sweden säger hon: "Jag tycker att politikerna i kanslihuset ännu inte är tillräckligt medvetna och intresserade, när det gäller den samhällsomvälvning som datatekniken innebär."

Jag kan instämma i hennes konstaterande – och kanske bara tillägga att en viss datautbildning nog inte skulle skada för utbildningsdepartementet och dess handläggare.

Datadelegationen har bl. a. föreslagit att medel skall anslås för vissa pilotprojekt i olika kommuner. Den här försöksverksamheten, som skall pröva olika modeller för att nå ut med kunskap om datatekniken till människor, är väl så viktig som anslagen till studieförbunden. Kunskapen om datatekniken måste nå ut till många fler än till dem som frivilligt söker sig till studieförbundens olika kurser. Vad man då måste pröva är olika vägar att nå ut till många människor.

Om vi inte mycket snart åtminstone sätter i gång sådana här försök, kommer vi att få mycket stora kunskapsklyftor mellan en liten välutbildad elit och den stora allmänheten. Detta gäller då en teknik vars användning i mycket stor utsträckning kommer att forma det framtida samhället.

Dessa pilotprojekt och deras finansiering berörs inte av regeringen i tilläggsbudgeten. Man behandlar enbart anslagen till studieförbunden, och också dessa får vidkännas nedskärningar. Inte heller utskottet behandlar pilotprojekten. Jag skulle vilja fråga utskottets talesman vad detta beror på. Anser ni att denna fråga är ointressant och oviktig? Eller avser regeringen att återkomma med förslag? Det vore bra att få besked på den punkten.

Så som den socialdemokratiska regeringen denna höst har hanterat datafrågorna kan man konstatera att regeringen prioriterar tekniken och nonchalerar frågan om människors möjligheter att förstå och påverka denna teknik. Det är tydligt, både i detta förslag och i regeringsförslaget om mikroelektronikprogrammet.

När vi i datadelegationen behandlade det nu aktuella anslaget tog vi faktiskt redan då hänsyn till det statsfinansiella läget. Det är alltså ett förslag till oförändrat anslag, vilket i realiteten innebär ett minskat anslag jämfört med budgetåret 1982/83. Men tydligen måste det finnas en prutmån i alla anslag, så att regeringen kan visa sitt sparnit.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 från centern och vpk, som innebär ett anslag som överensstämmer med datadelegationens förslag.

Anf. 149 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Datoriseringen har ibland jämförts med den industriella revolutionen. I varje fall innebär den mycket genomgripande förändringar i vårt samhälle. Den påverkar sysselsättning, den påverkar arbetsmiljö och den påverkar också demokratin i vårt samhälle.

Många uttalar oro för att vi får ett framtidsamhälle där den verkliga makten ligger i händerna på dem som behärskar datatekniken och som behärskar datorerna. Helt klart är i alla fall att om vi skall kunna bibehålla ett brett folkinflytande i samhället och i näringslivet, då är det viktigt med de många människornas kunskap på dataområdet. Här gäller i allra högsta grad uttalandet att kunskap är makt.

Det är därför som det är väldigt viktigt att vi nu satsar på en bred utbildning på dataområdet. Det är, vill jag påstå, en av våra viktigaste demokratifrågor just nu.

Herr talman! Att moderaterna är ointresserade på den här punkten förvånar inte; att sprida kunskap och makt har aldrig varit deras hjärtefråga. Men desto mera förvånar det mig att socialdemokraterna är så ointresserade. Socialdemokraterna har liksom centerpartiet alltid kämpat för att sprida makten i samhället genom att sprida kunskapen. Varför sviker socialdemokraterna nu? Varför sviker socialdemokraterna i en av vår tids viktigaste demokrati- och folkbildningsfrågor?

Herr talman! Vi har i motion och i reservation följt upp datadelegationens förslag när det gäller breddutbildning inkl. pilotprojekt. Det är sorgligt att vi har tvingats framföra vår uppfattning i form av en reservation till utskottets betänkande, men jag vill avslutningsvis yrka bifall till reservation nr 2.

Anf. 150 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Pär Granstedt säger att vi är ointresserade av datautbildning. Vi vill inte sprida kunskap och makt, säger han. Pär Granstedt vet tydligen inte vad han talar om. Han tycks inte ha lyssnat på vad jag sade i mitt anförande, där jag betonade att vi tycker det är utomordentligt viktigt med datautbildning och att vi anser att datautbildningen därför skulle ha en särskilt prioriterad ställning i grundskolan, i gymnasieskolan och i högskolorna – men att man borde kunna klara av det här lilla anslaget inom vuxenstudiestödets ram.

Man kan inte påstå att ett anslag på 60 kr. per studietimme kommer att avgöra om en kurs kommer till eller ej. Satsningen innebär ju egentligen bara en enda krona per vuxen arbetande individ i det här samhället, och i en budget på hundratals miljoner kronor, som vuxenutbildningsbudgeten omfattar, är det närmast fråga om felräkningspengar. Därför tycker jag att vad Pär Granstedt sade var väldigt illa underbyggt.

Anf. 151 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Vad man vill framgåår inte bara av vad man säger utan av vad man faktiskt står för. Vad moderaterna står för i det här fallet framgåår av reservation nr 1 – det är blankt avslag på extra resurser på det här området.

Det förslag som vi nu behandlar innebär extra stimulansbidrag, resurser för pilotprojekt till dataområdet. Moderaternas förslag innebär i praktiken att man inte kan ge den här typen av studier annat stöd än det som utgår för andra cirklar. Det är alltså en stimulans till datastudier som moderaterna inte vill vara med på. Det är moderaternas intresse i praktisk handling!

Anf. 152 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Pär Granstedt kommer med sedvanliga centerpartistiska klyschor, enligt min uppfattning. Det är ju faktiskt så, herr talman, att den här typen av utbildning måste koncentreras till alla dem som vi kan nå inom vårt utbildningsväsende. Påståendet att man kan förändra samhällsbilden genom datatekniken och användningen av data genom några fåtal studiekurser inom studieförbunden är inte riktigt. Jag vidhåller vad jag sade tidigare, att den här satsningen på 3,5 milj. kr. kommer att betyda väldigt litet i det här sammanhanget. Vi anser att man kan klara av detta inom en så pass stor budget som vuxenutbildningen har utan några som helst problem.

Anf. 153 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Efter denna borgerliga träta, där de bägge ledamöterna enligt min mening överdrev i sin argumentation, skall jag ge utskottsmajoritetens syn på den här frågan.

Jag tycker det är angeläget med den breda utbildning i datafrågor som i dag bedrivs inom studieförbunden. Många skäl talar nämligen för att kunskaper om datorer och deras användning framöver inte får överlätas på några få dataexperter. Om många människor i samhället får kunskaper om datorer ökas möjligheterna att styra datautvecklingen. Jag tror att vi på så sätt förhindrar en ny kunskapsklyfta mellan dem som i sin yrkesutbildning får datakunskap och andra.

Utskottets majoritet har därför med tillfredsställelse noterat att regeringen även för detta budgetår föreslår medel för bred utbildning i datafrågor. I propositionen anvisas ett anslag på 3,5 milj. kr. att fördelas mellan studieförbunden för, som det står, cirklar som behandlar såväl datateknik som användningen av tekniken och konsekvenserna av denna användning för enskilda människor, organisationer och samhälle.

Datadelegationen har som nämnts tidigare bedömt anslagsbehovet till 10 milj. kr. innefattande bidrag även till s. k. pilotprojekt i några kommuner. Det finns i och för sig ingen anledning att ifrågasätta bedömningen att behovet av anslag är så stort. Men i ett läge där vi av statsfinansiella skäl måste göra besparingar på nästan alla andra områden kan inte utskottet tillstyrka förslag om större belopp än vad regeringen har förordat. Jag är dock övertygad om att det belopp utskottet nu tillstyrker kommer att ge möjligheter till en omfattande verksamhet.

I reservation 1 avstyrker moderaterna regeringens begäran om medel för bred utbildning i datafrågor. Jag tycker det finns anledning att beklaga att moderaterna inte vill ge detta stöd till folkbildningens insatser för att öka datakunskaperna. Rune Rydén säger att det handlar om finansiering och inte om intresse för hur mycket verksamhet som skall bedrivas. Men frågan är om inte ett helt borttagande av bidragen skulle innebära en alltför hård ekonomisk situation för studieförbunden.

I reservation 2 föreslår centern och vpk att sammanlagt 10 milj. kr. skall anvisas. Jag instämmer, som jag sade tidigare, när det gäller önskvärdheten av ett så stort anslag, men vi har som sagt att ta hänsyn till landets finanser. I sitt inledande anförande undrade Marie-Ann Johansson om vi ansåg dessa pilotprojekt ointressanta eller oviktiga och om det var enda anledningen till att vi inte förespråkade ett bidrag till dem. Så är det inte. Att ta hänsyn till den ekonomiska verkligheten och inte kunna genomföra allt som man tycker är viktigt är inte detsamma som att säga att det är ointressant.

Herr talman! Med detta yrkar jag avslag på reservationerna 1 och 2 samt bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 154 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall göra ytterligare några kommentarer till dessa pilotprojekt. Som jag sade i mitt anförande är det en fråga av något annorlunda art än frågan om bidragen till studieförbunden. Det är meningen att man skall pröva olika sätt att nå ut med information och kunskap samt därefter vidga verksamheten till att omfatta fler kommuner. I datadelegationen ansåg vi denna fråga vara så viktig att det enligt vår mening inte räckte med att ge studieförbunden bidrag så att människor kunde söka sig till deras utbildning. Det måste enligt datadelegationen också finnas någon form av uppsökande verksamhet.

Nu hänvisar Ingvar Johnsson till statsfinansiella skäl. I propositionen står det att man endast tar upp frågan om tilläggsbidrag till studiecirklar. Jag tycker själv att det var litet tveksamt huruvida pilotprojekten av detta skäl var avslutade eller om man tänkte komma tillbaka. Man nämner alltså inte dessa som jag tycker väldigt viktiga pilotprojekt med ett enda ord.

Inte heller i utskottets betänkande omnämns de. Även om man talar om att centern har skrivit om dem i sin motion, säger man ingenting värderande om dem. Både regeringen och utskottet har nonchalerat denna fråga i allra högsta grad.

Statsfinansiella skäl kan man anföra, men som jag sade hade datadelegationen redan i sin anslagsframställning faktiskt varit mycket restriktiv. Vi var i delegationen eniga om detta beslut. Även finansutskottets ordförande biträdde det. Med desto större förvåning kan man nu konstatera att dessa pengar inte kommer. Vi får alltså inte denna typ av pilotprojekt, om inte regeringen återkommer i januari med medel. Det är verkligen att beklaga.

För vpk:s del och för min egen del – jag har deltagit i en debatt tidigare i kväll – går det än så länge jämnt upp. Våra löner höjdes med 6,5 milj. kr.

under det första året, alltså just det belopp som det är fråga om här.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av utbildningsutskottets betänkande 10.)

Anf. 155 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 10 om vissa högskoleorganisatoriska frågor.

Nr 52

Måndagen den
19 december 1983

*Vissa högskole-
organisatoriska
frågor*

Vissa högskoleorganisatoriska frågor

Anf. 156 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Den s. k. högskolereformen, som i sina huvuddrag beslutades av riksdagen 1975 och som trädde i kraft från den 1 juli 1977, innebar i huvudsak administrativa och organisatoriska förändringar av den högre utbildningen. I enlighet med den svenska planeringsmodellen stöptes allt i enhetlighetens form. I stort sett alla postgymnasiala utbildningsvägar och vissa utbildningar på gymnasial nivå inordnades i det nya högskolebegreppet. Den institutionella organisationen likriktades och en ny studieorganisation som baserades på utbildningslinjer och yrkesutbildningssektorer infördes. Ett nytt s. k. enhetligt och centraliserat antagningssystem togs i bruk. Tillträdes- och urvalsbestämmelserna blev desamma för majoriteten av högskolans utbildningsvägar. Taktiska val i gymnasieskolan, levnadsålder och föreningsmeriter blev för många kungsvägen till den åtrådda högskoleutbildningen. Faktiska kunskaper nedvärderades. En skiljelinje drogs mellan den högre utbildningen och forskningen, vilket bl. a. kom till uttryck i den institutionella organisationen. Genom det nya anslagssystemet manifesterades ytterligare denna åtskillnad.

Kritiken mot den s. k. högskolereformen blev av bl. a. de här skälen mycket hård, framför allt från de inom högskolorna verksamma, dvs. från dem som bäst kunde bedöma effekterna av de föreslagna förändringarna. Moderata samlingspartiet har under en följd av år varnat för och belyst de negativa konsekvenserna för den högre utbildningens och forskningens kvalitet som har blivit och som måste bli följderna av de genomförda organisatoriska och administrativa förändringarna. Utvecklingen har givit kritikerna rätt. När den s. k. högskolereformen nu varit i kraft i drygt sex år, är det möjligt att konstatera en oroväckande ökning av studieavbrottsfrekvensen, en väsentligt höjd medianålder för nyintagna studerande på eftertraktade utbildningslinjer, en ansvällning av högskolebyråkratin, en tendens till förstärkt social snedrekrytering till högskoleutbildningar m. m.

Alla högskolans brister kan självfallet inte härledas från högskolereformen. Den snabba ökningen av högskolebyråkratin är således delvis en följd av en utökad arbetsmarknadslagstiftning, medbestämmandelagen samt nya och omfattande administrativa rutiner som har lagts på universiteten. Detta

kan emellertid knappast tas till intäkt för att inte nu vidta erforderliga förändringar i syfte att minska byråkratin och minska floran av administrativa och organisatoriska regleringar.

Alltsedan 1977 har ett ambitiöst uppföljningsprogram i universitets- och högskoleämbetets regi analyserat effekterna av den s. k. högskolereformen på skilda delar av högskolan och dess verksamhet. Programmet har resulterat i en mängd rapporter, vilka ofta innehållit konkreta förslag till förändringar. Decentraliseringsutredningen har lagt förslag vad gäller fördelningen av beslutsbefogenheterna inom högskolan. Uppföljningskommittén har, trots att det inte var möjligt att uppnå parlamentarisk enighet inom kommittén, efterlämnat ett omfattande material om administrativa förenklingar och besparingar inom högskolan samt om möjligheterna att förändra den institutionella organisationen. Underlaget för förändringar av högskolan i organisatoriskt, administrativt och innehållsligt syfte är med andra ord gott.

I Sveriges nuvarande ekonomiska läge är det än mer väsentligt än tidigare att kraftsamla på sådant som förstärker den högre utbildningens och forskningens innehåll och kvalitet. Mot denna bakgrund fanns det skäl att ställa höga förväntningar på konstruktiva förslag till förändringar i den nu framlagda propositionen. Denna skrapar emellertid endast på ytan av högskolans problem. Det blev bara ett litet steg, men – och det skall erkännas – ansatsen i propositionen är ett steg i rätt riktning. Förslag läggs t. ex. om en ökad lokal beslutanderätt om den egna organisationen. Möjligheter att organisatoriskt åter behandla forskning och utbildning i ett sammanhang ges. Framställningen baseras emellertid fortfarande på ett alltför formalbyråkratiskt betraktelsesätt. Tyvärr har man sedan inte vågat ta ett tag i de för högskolan svåra och allvarliga problemen, som antagningssystemet, anslagssystemet och den byråkratiska organisationen, där bl. a. regionstyrelserna utgör en bit.

I den parlamentspromemoria som ligger till grund för propositionens förslag skisserades tre principmodeller för sammansättning av högskolestyrelserna. Alternativ 1 och 2 innebar majoritet för s. k. allmänna intressen, medan alternativ 3 innebar, bortsett från förvaltningschefens ställning, i stort sett nuvarande ordning. Val av modeller har med stor sannolikhet styrt remissinstansernas svar. Som man ropar i skogen får man svar, brukar det heta. Det är därför knappast förvånande att flertalet universitet och högskolor har avstyrkt en ändring av de nuvarande principerna. Enligt vår mening i moderata samlingspartiet borde ett av alternativen ha varit styrelse med enbart verksamhetsföreträdare. Beslut om högskolornas verksamhet och inriktning bör fattas centralt av regering och riksdag. Någon anledning att placera företrädare för s. k. allmänna intressen, dvs. politiker, som kan bli och uppfattas som gisslan i de lokala högskolestyrelserna, finns inte. Enligt vår uppfattning bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag till sammansättning av högskolestyrelserna, där det enbart skall finnas verksamhetsföreträdare.

Högskoleutbildning och forskning måste enligt vår mening ses i ett nationellt perspektiv. Regionalpolitiken bör skötas med andra medel. Och så

*Vissa högskole-
organisatoriska
frågor*

länge företrädare för s. k. allmänna intressen finns kvar i högskolestyrelserna har vi inget att invända mot att de utses av regeringen.

I propositionen och i utbildningsutskottets betänkande föreslås att styrelsen för högskolan skall avge anslagsframställning för forskning och forskarutbildning i stället för de skilda fakultets- och sektionsnämnderna. De förslag till anslagsframställningar som fakultets- och sektionsnämnderna avger till högskolestyrelsen föreslås emellertid alltid biläggas styrelsens framställning. I propositionen anförs, att det är värdefullt att de bedömningar som har gjorts av de för forskning och forskarutbildning mera direkt ansvariga finns tillgängliga vid budgetavvägningarna på central nivå. Fakultets- och sektionsnämndernas regionala roll är ytterligare ett skäl för att deras förslag skall biläggas styrelsens framställning.

Regeringens och utskottets slutsats borde med tanke på vad som här anförts ha blivit annorlunda. Även om frågan kan synas vara av liten praktisk betydelse, anser vi det väsentligt att anslagsframställningar rörande forskning och forskarutbildning även i framtiden lämnas till UHÅ av de för forskning och forskarutbildning direkt ansvariga, dvs. att nuvarande ordning bibehålls. Enligt vår uppfattning bör regering och riksdag vid sina beslut ha den möjligheten att göra en sammanvägning av behoven inom varje fakultetsområde för sig. Det är därför väsentligt att det även formellt finns en direkt koppling mellan de politiska beslutsfattarna och de direkt forskningsansvariga. Vi avvisar därför regeringens förslag, vilket vi tillsammans med folkpartiet har framfört i reservation nr 1.

Utgångspunkten för propositionens förslag är att de lokala högskolorna skall ges en ökad frihet att själva besluta över sin egen organisation. De förslagen innebär ett väsentligt avsteg från den enhetlighetstanke som låg till grund för beslutet om den s. k. högskolereformen. Förslagen ger också möjlighet att även organisatoriskt behandla forskning och utbildning i ett sammanhang. Vi tycker det är bra, och vi tillstyrker det förslaget. Vi anser emellertid att förslaget, när det gäller yrkeslivets synpunkter på hur den högre utbildningen och forskningen skall kanaliseras, är alltför formalistiskt till sin karaktär.

Högskolans samarbete med yrkeslivet fungerar i dag väl. Någon anledning att från regeringens sida föreskriva hur denna samverkan skall ske bl. a. genom att ange att ett visst antal ledamöter i olika organ skall hämtas från yrkeslivet, eller i vilka organ yrkeslivet skall vara representerat, finns inte. Det nödvändiga och önskvärda samarbetet kan ofta fungera väl så bra – eller bättre – i informella former. Det skall kanske sägas att när H 75 genomfördes fanns det skäl att ha med representanter från näringslivet i de olika styrelserna och nämnderna på ett mera formellt sätt. Det berodde bl. a. på den rådande politiska situationen. Annars kanske kontakterna mellan näringsliv och universitet inte hade kunnat etableras. Jag vill bara erinra om en näringslivskonferens i Lund där jag råkade vara närvarande, som slutade i kaos.

Men i dag är läget helt annorlunda. Nu anordnas kontaktkonferenser utan några som helst problem och med positivt intresse från båda parter. Detta är

någoting som vi ser mycket positivt på.

Däremot kan det diskuteras om näringslivets folk skall sitta i många och långa sammanträden, där man bestämmer om litteraturlistor och andra formella saker. Näringslivets representanter borde vara där för att ge impulser. Det tror jag att man lättare skulle kunna förmedla genom exempelvis informella yrkesråd. Många har sagt att de tycker att det är tidskrävande, näst intill meningslöst, att sitta i linjenämnderna och att det är fel frågor som man sysslar med där. Och det kanske kan tyckas så för dem. Vi vill därför från moderata samlingspartiets sida att man skall tillämpa en mer flexibel organisation än den som är föreslagen, där man kan dra fördel av de kontakter som man har med näringslivets folk utan att därför tvinga dem att sitta på sammanträden som de finner mindre motiverade.

Herr talman! Regionstyrelserna är enligt vår mening en helt umbärlig belastning i högskoleorganisationen. Samarbete i regionala utbildningsfrågor kan med fördel skötas genom ad hoc-kontakter med berörda intressenter. Regionstyrelserna bör därför snarast avskaffas och vissa av deras nuvarande arbetsuppgifter fördelas på centrala och lokala instanser. Jag förmodar att Jörgen Ullenhag senare kommer att upphålla sig vid frågan om regionstyrelserna i sitt anförande, varför jag nu nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 7.

Vad gäller reservation nr 6, som rör förvaltningsnämndernas sammansättning, har vi samma uppfattning som när det gäller högskolestyrelserna, att man där inte skall ha några representanter för allmänna intressen utan att det enbart skall finnas verksamhetsföreträdare i förvaltningsnämnderna. Jag yrkar därför också bifall till reservation nr 6.

Låt mig sedan, herr talman, ta upp ett annat problem, som rör linjesystemet och examensbenämningar. När högskolereformen infördes beslutades samtidigt att dela upp den grundläggande högskoleutbildningen på fem skilda utbildningssektorer. Inom varje sektor skulle huvuddelen av den grundläggande utbildningen ges på olika utbildningslinjer. Det visade sig emellertid vara svårt att konstruera sådana sammanhängande linjer på det humanistiska området. Det visade sig också att linjekonstruktionerna inom det förutvarande filosofiska fakultetsområdet medförde att de studerande inom detta område fick en sämre ämnesfördjupning än tidigare.

Enligt vår mening fyller konstruktionen med utbildningslinjer ett väsentligt syfte när studierna leder fram till en relativt lätt avgränsad och definierbar arbetsmarknad. Så är emellertid inte fallet för en stor del av högskolans utbildning. I stället för att lotsa in de studerande på konstruerade utbildningslinjer bör man införa ett system som uppmuntrar till ämnesfördjupning och möjliggör individuella ämneskombinationer. Ett sådant system kan enligt vår mening uppnås genom att filosofie kandidatexamen återinförs.

Vi menar att man på det här området inte kan ha det sedvanliga socialdemokratiska yrkesutbildningstänkandet kvar. Universitetsutbildning syftar ju i vissa fall betydligt längre och vidare än till enbart yrkesutbildning. De nuvarande examensbenämningarna ger heller ingen vägledande

information på vissa områden. Däremot skulle en fil. kand.-examen kunna ge information – naturligtvis inte så konkret och verklighetsanknuten som beskrivningen av vissa av de tekniska och ekonomiska linjerna, utan snarare en som talar om att man har bedrivit studier av en viss längd och ett visst djup. Men det kan oftast vara betydligt bättre och mera till fyllest än de nuvarande, mycket suddiga, långa och svåra examensbenämningarna. Låt mig ta ett exempel, herr talman: "högskolceexamen på kombination av enstaka kurser inom kultur- och informationssektorn med inriktning mot konsthistoria". Det är inte säkert att detta hjälper någon att få ett jobb. Vi i moderata samlingspartiet vill därför att fil. kand.-examen skall återinföras som examensbenämning.

Herr talman! Låt mig sluta med att säga, att även om det här förslaget är ett steg i rätt riktning – och det vill vi understryka – så är det ett alltför litet steg, och dess värre har man undvikit att ta itu med de allvarliga problemen inom högskolan.

Herr talman! Låt mig till slut yrka bifall till samtliga moderata reservationer och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 157 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Detta betänkande innehåller en rad justeringar när det gäller högskolans organisation. Det innehåller inte så många justeringar och förändringar som föreslogs i den utredning som ligger till grund för propositionen som behandlas i betänkandet, och det kanske i och för sig är bra. Men många av de förändringar som görs är positiva. De innebär en decentralisering av beslutsfattandet och smidigare organisatoriska former, där man kan anpassa verksamheten bättre efter de lokala förutsättningarna. Detta är någonting som vi från centerns sida naturligtvis välkomnar.

Jag skall, herr talman, inte gå in på alla de punkter som behandlas i detta betänkande. Jag skall bara ta upp ett par konkreta frågor.

En fråga gäller högskolestyrelsernas sammansättning. Det diskuterades ganska friskt innan propositionen lades fram att man skulle införa ett system med majoritet för allmänrepresentanter. Den tanken fördes inte vidare i propositionen, och jag tror att det var klokt. Det nuvarande systemet fungerar bra, och det finns inte någon rimlig anledning att ändra på det.

Men på en annan punkt gör regeringen i sitt förslag en förändring, som också stöds av utskottsmajoriteten, och det är att man tar bort det regionala inflytandet över vilka allmänrepresentanter som skall utses. F. n. är det universitets- och högskolekommunerna och landstingen som nominerar allmänrepresentanterna. Nu skall de enligt förslaget helt utses av regeringen. Detta är en mycket beklaglig förändring, om den genomförs. Enligt vår uppfattning är det mycket viktigt med en regional förankring av högskolestyrelserna. Vi ser högskolorna som en viktig motor i utvecklingen av de regioner där de existerar, och därför är det också viktigt att de

allmänrepresentanter som företräder samhället i högskolestyrelserna har sin förankring i de regioner där högskolorna ligger. Dock kan det vara önskvärt med ett enklare system för att utse allmänrepresentanter än det man har nu. Vi har i en motion föreslagit en sådan förenkling, genom att man låter landstingen utse allmänrepresentanterna.

En annan viktig fråga som också berör det regionala inflytandet inom högskoleväsendet är frågan om regionstyrelsernas ställning. Vi ser regionstyrelserna som ett viktigt instrument för en regional samordning av högskoleverksamheten. Där finns alla högskolor inom regionen företrädå. Regionstyrelserna har också en tendens att i någon mån stärka de små högskolornas ställning jämfört med de större. För oss är det viktigt att slå vakt om regionstyrelserna. Moderaterna och folkpartiet gör återigen en attack mot regionstyrelserna i motioner och en reservation. Det är med glädje vi noterar att utskottsmajoriteten avvisar denna attack, och det är vår förhoppning att också kammaren kommer att göra det.

Herr talman! Det finns mycket mer att säga, men jag tror att det uppskattas att jag inte gör det. Därför vill jag nöja mig med att yrka bifall till den reservation där centern finns med.

Anf. 158 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! "Det bidde en tumme" – så kan man karakterisera propositionen om vissa högskoleorganisatoriska frågor. I en departementspromemoria hade man tidigare med flygande fanor och klingande spel tagit fram förslag om att ge allmänintressena majoritet i högskolestyrelserna samtidigt som regionstyrelserna skulle bevaras. Universiteten och högskolorna sade naturligtvis nej till dessa tankar.

Ser man på remissyttranden över departementspromemorian finner man att ganska många socialdemokrater ute i olika organ ändå har tagit ställning för att ge politikerna majoritet i högskolestyrelserna. Klokt nog brydde sig regeringen inte om dessa partivänner utan lyssnade i stället på vad universiteten och högskolorna tyckte. Vi har gjort samma sak i utbildningsutskottet. Det innebär att vi föreslår avslag på en socialdemokratisk motion som tar fram den gamla tanken på att allmänintressena skall ha majoritet i högskolestyrelserna.

Folkpartiet anser att det behövs en radikal organisatorisk förändring inom högskolan, och vi beklagar att regeringen inte har föreslagit det. Vi menar att regionstyrelserna bör avvecklas och ersättas av samrådsorgan. Det har vi tidigare krävt motionsvägen. Vi har också motionerat om det med anledning av den regeringsproposition vi nu behandlar. Vi anser bestämt att regionstyrelserna är onödiga mellanled mellan högskolorna och den centrala nivån.

Socialdemokraterna har lagt fram långtgående besparingsförslag inom högskolan. På många håll kämpar man nu med, som man tycker, knappa resurser. Ändå verkar regionstyrelserna vara heliga för socialdemokraterna. Det är väl ändå ganska rimligt att socialdemokraterna funderar en gång till på att avveckla regionstyrelserna i stället för att genomföra mycket kända

besparingar, som direkt drabbar utbildning och forskning?

Folkpartimotionen följs upp i reservation 7, där moderaterna och jag pläderar för en avveckling av regionstyrelserna. Jag yrkar bifall till den.

Folkpartiet delar den uppfattning man bl. a. framfört från universitetet i Stockholm, universitetet i Lund, Chalmers tekniska högskola och högskolan i Örebro, nämligen att nuvarande ordning där fakultetsnämnderna avger anslagsframställning direkt till UHÄ, bör bibehållas. Folkpartimotionen och en liknande moderatmotion följs upp i reservation nr 1. Jag yrkar bifall även till den.

Jag yrkar vidare bifall till reservation nr 6 som gäller förvaltningsnämndernas sammansättning. Rune Rydén har tidigare redovisat argumenten för den reservationen, och jag avstår därför från upprepningar.

I ett särskilt yttrande berör jag frågan om examensbenämningar. Jag hävdar att det är viktigt att fördjupningsstudier kommer att krävas på allt fler utbildningslinjer och att attraktiva examensbenämningar knyts till dessa linjer. Det finns starka skäl för att fil. kand.-examen skall användas som examensbenämning. Enligt gällande bestämmelser skall dock examensbenämningen utformas så att den ger en meningsfull information om utbildningens omfattning, innehåll eller huvudsakliga inriktning. Man kan knappast hävda att enbart benämningen filosofie kandidatexamen ger en sådan information.

En lösning på det här problemet är att till t. ex. en eventuell humanistlinje knyta examensbenämningen "filosofie kandidat-examen med humanistisk inriktning", och till t. ex. samhällsvetarlinjen knyta examensbenämningen "filosofie kandidat-examen med samhällsvetenskaplig inriktning".

Mycket talar också för att examensbenämningen fil. kand.-examen med viss inriktning endast bör användas om fördjupningsstudier omfattande minst 60 poäng ingått i genomgången utbildningslinje.

Herr talman! Jag har utgått från att UHÄ också prövar införandet av en sådan examensbenämning, och därför har jag i denna fråga avstått från reservation.

Anf. 159 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Att de olika högskoleenheterna är en nationell angelägenhet och därmed har en nationell karaktär råder det inga delade meningar om. De har därmed också en regionalpolitisk betydelse, om man menar att också regionalpolitik är en nationell angelägenhet.

Högskoleenheternas regionalpolitiska betydelse har inte minst visat sig genom den profilering de skapat vad avser regionalt betingade utbildningsmöjligheter och behov. Jag tänker då på t. ex. underhållstekniska utbildningar inom sågverkssektorn som högskolan i Karlstad ger – en utbildning som helt klart beror på regionalpolitiska viljeinriktningar.

Andra exempel på högskoleenheternas regionalpolitiska betydelse har vi i dagarna fått genom en del av de argument som presenterats med anledning av de förslag till nedskärningar som regeringen lagt fram i den s. k. besparingspropositionen. Vi får anledning att återkomma till dessa argument

*Vissa högskole-
organisatoriska
frågor*

när remissomgången är klar och ärendet skall behandlas här i kammaren.

Många är också de fackliga organisationer som utifrån bl. a. den arbetsmarknadssituation som råder lokalt samverkar på olika sätt med den lokala högskoleenheten. Mot bakgrund av de olika roller högskoleenheterna spelar i olika landsdelar är det svårt att inse vikten av att företrädare för allmänna intressen i högskolestyrelserna skall utses av regeringen, vilket föreslås i det betänkande som vi nu behandlar.

Den argumentation man för fram för att regeringen skall utse företrädare för allmänna intressen är att genom detta förfaringssätt markeras högskoleenheternas karaktär av i princip nationella institutioner. För att bemöta den argumentationen behöver man bara påpeka att det finns ett otal andra sätt att markera att man slår vakt om högskolorna, om att dessa har en nationell karaktär och att man därmed tar ett nationellt ansvar för dem.

Vi håller med om att högskolorna har en nationell karaktär men vill som sagt även peka på deras roll i och för den regionala utvecklingen. En viss motsättning kommer att finnas hur än representanterna utses, men vi vill förorda att de utses av kommuner och landsting. Vi är övertygade om att dessa regionala representanter mycket väl förstår högskolans roll i samhället i stort men att detta inte behöver stå i motsättning till den regionala roll högskolan kan spela.

Det finns en risk med de s. k. centrala representanterna, nämligen att dessa regeringsrepresentanter endast kommer att ta hänsyn till regeringens krav, t. ex. vid hot om nedskärningar, i stället för att väga in också de regionala aspekterna.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 4.

Vad övrigt är att önska, herr talman, är er alla en god jul.

Anf. 160 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Strax innan detta ärende skulle behandlas gick en budkavle här i kammaren att vi som skulle gå upp i talarstolen skulle fatta oss mycket kort. När det går en sådan budkavle vid den här tiden försöker man ju att hjälpa till. Men om man vill nå framgång måste varenda deltagare i diskussionen ålägga sig en mycket stor återhållsamhet med utfall mot andra. Jag vill inte anklaga dem som talat tidigare för att ha gjort utfall, men några tongångar kanske ändå skulle ha krävt ett bemötande. Jag skall emellertid försöka avhålla mig från sådant, så att jag inte lockar till alltför många replikskiften.

Reservationsbilderna är klar. Det framgår av betänkandet och av de inlägg som gjorts här i kammaren att till ungefär hälften av de moment som är föremål för avgörande är reservationer knutna från moderater och folkpartister. Det visar att det finns en viss skillnad mellan de olika partiernas synsätt på högskolan eller i varje fall på vissa delar av högskolan.

Det finns ingen anledning att utbreda sig om det som vi är överens om. Jag skall direkt gå på de saker som vi är oense om och bara redovisa våra ståndpunkter från majoritetens sida.

Om jag först tar proceduren när man skall utse representanter i

högskolestyrelserna konstaterar jag att det där finns delade meningar. Vad vi från majoriteten vill markera är att vi vill betrakta högskolorna litet mer som ett slags nationella institutioner. Därmed har vi motiv för att se till att styrelserepresentanterna utses av regeringen i stället för enligt den ordning som gällt tidigare. Det innebär inte på något sätt att vi vill ta bort den regionala förankringen. Den kommer att finnas kvar; det skrivs uttryckligen i både propositionen och betänkandet, så jag tror inte att vi kan anklagas för att vilja ta bort den.

När det sedan gäller den långa raden av reservationer från folkpartiet och moderaterna eller från moderaterna ensamma vill jag bara om anslagsframställning för forskare och forskarutbildning säga att vi tycker från vår sida att om man har en högskolestyrelse som har ansvaret för hela högskolan och är högsta organ där, så är det rimligt att den också får lägga fram förslag om anslag till forskare och forskarutbildning och inte bara yttra sig. Vi tycker som sagt att det är rätt rimligt. Det brukar ju vara den vanliga ordningen i alla andra sammanhang att den som har ansvaret också lägger fram förslag.

Det skulle räcka med den markeringen, men jag vill göra ytterligare en markering. För att undanröja alla misstankar om att vi skulle försöka undanhålla information från fakultets- och sektionsnämnder har vi sagt att deras förslag alltid skall biläggas högskolestyrelsernas förslag till anslagsframställningar, så att UHÅ och sedan statsmakterna kan göra jämförelser mellan å ena sidan högskolestyrelsens ståndpunkter och å andra sidan fakultets- och sektionsnämndernas ståndpunkter. När det nu står alldeles klart skrivet här, tycker jag att det bör vara till fyllest. Då har man alla möjligheter att se om det är några skillnader och göra bedömningar och avvägningar när det kommer högre upp i beslutshierarkin, nämligen på statsmaktsnivå.

I reservation 2 föreslås att högskolestyrelserna skall bestå enbart av företrädare för verksamheten och att alla allmänrepresentanter skall försvinna. Det vill jag bara kommentera på det sättet att när vi införde detta med allmänrepresentanter, var det delade meningar om det – det skall medges. Men jag tror att man kan säga att dessa allmänrepresentanter har nu accepterats och att de inte bara accepterats utan rent av värderas som en tillgång genom att de kan tillföra andra erfarenheter och synpunkter än de som är verksamma inom högskolan kan göra. Rune Rydén sade att sättet att fråga styr svaren. Det är ju en vanlig erfarenhet att det är så. Men jag tror för min del att om det hade funnits en stark opinion ute bland högskolorna om att man ville ha bort alla allmänrepresentanter, skulle det ha kommit fram ändå och brutit igenom frågemönstret.

I reservation 5 föreslår moderaterna att frågan om yrkeslivets representanter i utbildnings- och forskningsnämnderna inte skall behöva lagregleras. Dessa utbildnings- och forskningsnämnder skall kunna inrättas som organ i stället för linjenämnder och fakultets- och sektionsnämnder. Det är alltså en ökad frihet för högskolan att använda sig av detta, om man finner det praktiskt. Eftersom det i dag ingår företrädare för yrkeslivet i

linjenämnderna, måste man göra en sammanvägning av vad som finns i linjenämnder och vad som finns i fakultets- och sektionenämnder. Vi har kommit till att man då måste ha med företrädare för yrkeslivet i linjenämnderna. Om företrädare för näringslivet eller yrkeslivet tycker att arbetssättet i linjenämnderna inte är bra, kan man själv i linjenämnderna ta upp detta och ändra på arbetsordningen, så att man verkligen kommer att syssla med det som man upplever som väsentligt.

Sedan kan jag personligen tycka att man kan fundera över hur man skall reglera yrkeslivets representation. Det kan hända att man skulle kunna komma fram till att det kan räcka med ett allmänt stadgande för högskolestyrelserna att yrkeslivet skall vara representerat och sedan överlåta de närmare formerna på högskolestyrelsen. Men då måste man kanske ta upp det i ett något större sammanhang.

I reservation 6 yrkar moderaterna och folkpartiet avslag på att allmänrepresentanter skall ingå i förvaltningsnämnden. När utskottsmajoriteten intar en annan ståndpunkt och inte biträder det yrkandet beror det på att förvaltningsnämnderna är avsedda att träda i högskolestyrelsens ställe i väsentliga frågor. Då tycker vi inte att det är rimligt att syftet med allmänrepresentanter i högskolestyrelserna i själva verket kan kringgås på det här sättet genom att förvaltningsnämnden inte skall ha allmänrepresentanter.

I reservation 7 uppträder den gamla tvistefrågan om regionstyrelserna. Moderater och folkpartiet vill avskaffa regionstyrelserna. När utskottsmajoriteten nu avstyrker det förslaget är det med en tvåfaldig motivering. Dels anser vi att en regional styrelse av något slag behövs; den har en uppgift att fylla, tycker vi, när det gäller planering och samordning ovanför länsnivån. Dels avser regeringen att återkomma till riksdagen i frågan om regionstyrelsernas arbetsuppgifter och en ändrad regionindelning. Vi tycker då att det kan vara skäl att diskutera detta vid de kommande överläggningarna. Jag tror för min del att det behövs en samordning på regional nivå med andra intressenter inom utbildning, forskning och arbetsliv. Det kan vara av intresse att fundera över det faktiskt.

I reservation 8 föreslår moderaterna att man skall återinföra fil. kand.-examen. Vi har avstyrkt förslaget att nu återinföra denna examen. Vårt motiv är dels att beteckningen fil. kand.-examen inte står i samklang med de riktlinjer som nu gäller för examensbeteckningar, dels att frågan skall tas upp i samband med ställningstagandet till linjer inom det humanistiska utbildningsområdet. Eftersom den moderata reservationen begränsas just till examensbeteckningen, skall jag inte ta upp mera i denna fråga. Jag vill bara säga att det finns vissa examensbeteckningar som kanske kan verka litet luddiga – det kan jag ge Rune Rydén rätt i. Men jag måste säga att fil. kand.-examen enbart, utan några tillägg, inte heller ger någon vägledning om vad det är fråga om. Då måste man, åtminstone om man vill ha tillbaka denna beteckning, förse den med något ytterligare kännemärke som talar om vad det är man avser med studierna.

Jag föreslog i diskussionerna i utskottet att man möjligen skulle diskutera

beteckningar som hum. kand. och pol. kand., men det var ingen som nappade på det just då. Vi får väl återkomma till de diskussionerna längre fram.

Jag vill med detta mycket rapsodiska inlägg yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utbildningsutskottets betänkande 8

Mom. 2 (utbildning för hörselskadade med riksrekrytering inom Örebro kommuns gymnasieskola, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 48 för det av Elis Andersson under överläggningen framställda yrkandet om bifall till propositionen i motsvarande del. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (utbildning för svårt rörelsehindrade m. fl. vid Skärholmens gymnasium)

Utskottets hemställan bifölls med 316 röster mot 18 för reservationen av Björn Samuelson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 9

Punkterna 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 3 (bred utbildning i datafrågor)

Först biträdades reservation 1 av Rune Rydén m. fl. med 89 röster mot 72 för reservation 2 av Pär Granstedt m. fl. 173 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 197 röster mot 83 för reservation 1 av Rune Rydén m. fl. 55 ledamöter avstod från att rösta.

Utbildningsutskottets betänkande 10

Mom. 1 (anslagsframställning för forskning och forskarutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 99 för reservation 1 av Rune Rydén m. fl.

Mom. 2 (högskolestyrelsernas sammansättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Rune Rydén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (tillsättandet av företrädare för allmänna intressen i högskolestyrelserna)

Först biträdades reservation 3 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt med 58 röster mot 17 för reservation 4 av Björn Samuelson. 259 ledamöter avstod från att rösta.

Måndagen den
19 december 1983

*Nordiskt radio-
och TV-samarbete
via satellit*

Härefter bifölls utskottets hemställan med 258 röster mot 71 för reservation 3 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (utbildnings- och forskningsnämndernas sammansättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Rune Rydén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (förvaltningsnämndernas sammansättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Rune Rydén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (avveckling av regionstyrelserna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Rune Rydén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (viss examensbenämning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Rune Rydén m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

22 § Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1983/84:7 Kompetenskrav för arkitekter inom byggnadskulturvården

Utskottets hemställan bifölls.

23 § Nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1983/84:9 om anslag på tilläggsbudget I (prop. 1983/84:25 delvis).

Anf. 161 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Till kulturutskottets betänkande nr 9 har vi fogat en reservation som gäller frågan om ytterligare medel på 16 milj. kr. till utredning om nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit.

Vi tycker att frågan är tillräckligt utredd. Vi anser att det är hög tid att lägga fram ett samlat mediapolitiskt program för Sverige och Norden.

Med det vill jag yrka bifall till reservationen.

Anf. 162 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Det var Sverige som tog initiativet till en industripolitiskt betingad satellit och erbjöd övriga länder att delta i ett samarbete om en

experimentsatellit, Tele-X. Flera s. k. tunga och framtidsinriktade industrier i Norden är nu också med i projektet. Know-how inom kommunikationssektorn är i dag livsviktigt om vi skall hänga med på internationella marknader.

Norden står nu efter många års utredande inför tekniska möjligheter att överföra upp till tre TV-program till de nordiska hushållen. Tele-X-satelliten kan tjäna som ett första steg i ett permanent nordiskt radio- och TV-samarbete.

Att nu, när studiefasen befinner sig i sitt slutskede, avstå från att fullfölja projektet genom att inte tilldela studiefasen erforderliga medel är att slå sönder för gott alla planer på nordiskt samarbete när det gäller satellit-TV.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 163 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Detta ärende gäller inte i första hand Tele-X. Det är ett alltför stort projekt för att debatteras mot bakgrund av de rader som kulturutskottets betänkande består av. Jag vill bara upplysa Ingrid Sundberg om att kulturutskottets betänkande handlar om det som föreslagits av Nordiska rådet. Jag vill vidhålla min bestämda uppfattning att vi har utrett dessa frågor tillräckligt länge – jag har hyllmetrar på min egen bokhylla – för att kunna samla oss till ett mediapolitiskt program. Tele-X får vi återkomma till senare.

Anf. 164 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Studiefasen gäller såväl Tele-X som ett vidare telesamarbete. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 3 (nordiskt radio- och TV-samarbete via satellit m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 318 röster mot 17 för reservationen av Eva Hjelmström.

Övriga punkter

Utskottets hemställan bifölls.

24 § Statens anslag till Operan

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1983/84:10 om statens anslag till Operan (förs. 1983/84:6).

Anf. 165 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Det är ett dess bättre ganska ovanligt och tyvärr ganska olustigt ärende som vi nu har att behandla. Även om kulturutskottet står enigt bakom betänkandet finns det anledning att göra en kort kommentar.

Riksdagens revisorer har granskat statens anslag till Kungliga Teatern AB

Nr 52

Måndagen den
19 december 1983

*Statens anslag till
Operan*

och hos bolaget funnit en dold reserv på minst 75 milj. kr. Operans bokföring, redovisning och kontroll har enligt riksdagens revisorer skötts på ett klandervärt sätt. Kulturutskottet ansluter sig på alla väsentliga punkter till de ställningstaganden som riksdagens revisorer kommit fram till.

Det finns ingen anledning att här gå in på enskildheter. I kulturutskottets betänkande nr 10, liksom i riksdagens revisorers förslag nr 6, finns underlaget för bedömningarna. Jag skall i stället göra några mer principiella reflexioner.

1974 års riksdagsbeslut om de kulturpolitiska målen omfattade en rad goda ting som väl kan förenas i ekonomiskt gynnsamma tider men som, i ett kärvare klimat, delvis kan spelas ut mot varandra.

Där fanns önskemål om decentralisering, egen skapande aktivitet och en kulturpolitik formad med hänsyn till eftersatta gruppers erfarenhet och behov. Där fanns också önskemål om konstnärlig förnyelse, utbyte av idéer över nationsgränserna och garantier för att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs.

Under det decennium som gått är det knappast riksinstitutioner av typen Operan, Dramaten och Nationalmuseum som – i den allmänna debatten – uppfattats som de främsta instrumenten för att nå de kulturpolitiska målen.

Däremot har man ofta hört klagomål över hur stor andel av statens resurser för kultur som gått till dessa institutioner. Och denna senare synpunkt har inte varit utan relevans.

Bidraget till Operan och Dramaten budgetåret 1983/84 är 198 milj. kr., till fria teater-, dans- och musikgrupper 25 milj. kr. Bidraget till statens konstmuseer är 32 milj. kr. och visningsersättningen åt bild- och formkonstnärer 20 milj. kr., för att nämna ett par exempel.

En enda institution kostar således lika mycket som stödet till hela yrkesgrupper av fria kulturskapare. Det har därför varit något otacksamt att tala för riksinstitutionernas behov av medel.

Ändå är de, självfallet, helt nödvändiga för ett kulturland. De skall svara för kulturtradition och konstnärlig förnyelse. De skall bära upp internationella kontakter och inom Sverige utveckla ett kvalificerat yrkeskunnande. Detta kommer – med en naturlig personalomsättning – i praktiken hela landet till godo. Decentraliseringsmålet kan också främjas genom turnéer och förmedling av utbudet via TV.

Dessa institutioner måste ha ett stort mått av frihet. Något annat vore kulturpolitiskt oacceptabelt. Men därmed ger man också styrelser och chefstjänstemän betydande ansvar.

Det ansvaret gäller inte endast det konstnärliga innehållet, utan även administration och ekonomisk förvaltning. Och ansvaret skall kunna utkrävas, inte bara vara en fras.

Det som skett inom Operan måste för en utomstående te sig synnerligen märkligt – inte minst bland de många kulturskapare som kämpar på existensminimum.

När statsbidraget överstigit vad som erfordrats för verksamheten har man, trots detta, tagit ut mesta möjliga och lagt pengarna på hög; en hög som sedan genom en aktiv finansförvaltning vuxit till minst 75 milj. kr.

Operans personalkostnader begränsas genom anvisningar i regleringsbrevet. Det är därför dunkelt i vilket syfte som dessa stora fonderingar har skett.

Kanske har man hoppats att i en framtid ändå få loss pengarna. Men som metod att värna om kulturverksamhet är förfarandet helt förkastligt. I stället kan Operan indirekt ha bidragit till att andra kulturområden blivit mer restriktivt behandlade än som eljest varit nödvändigt.

Vad som nu måste till är en uppstramning av det regelsystem som gäller för Operans drift. Riksdagens revisorer har lagt fram ett antal förslag i den riktningen, och utskottet har på alla avgörande punkter anslutit sig till dessa.

Men en kulturinstitution av Operans typ kan och bör inte ställas under förmyndare. Det är i stället nödvändigt att Operan bygger upp ett nytt förtroende för sin förmåga att hantera det statliga stödet.

Det ankommer på regeringen att vidta erforderliga åtgärder som kan lägga en grund för detta nya förtroende.

Operan är en alltför viktig del av det svenska kulturlivet för att i fortsättningen få belastas av den tvivelaktiga hantering som riksdagens revisorer har belyst.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande.

Anf. 166 STURE PALM (s):

Herr talman! Såsom framgår av Lars Ahlmarks inlägg är kulturutskottets ställningstagande till revisorernas förslag i detta ärende enhälligt.

Utskottet har genomgående följt våra förslag till åtgärder. Endast på en punkt har utskottet en annan mening. Det gäller vårt förslag beträffande periodiseringen vid utbetalningen av statsbidrag.

Revisorerna föreslår att det för Operans del borde ske en övergång till månatliga utbetalningar av statsbidrag. Utskottet däremot vill hålla fast vid nuvarande praxis. Det innebär att utbetalningarna även fortsättningsvis skall ske kvartalsvis.

Beträffande utskottets skrivning angående dispositionen av de mycket omdiskuterade 75 miljonerna anser revisorerna det naturligt att beloppet återgår till statskassan. Hur pengarna sedan disponeras anser vi ligga utanför vår uppgift att engagera oss i.

Detta granskningsärende har mött ett osedvanligt stort intresse hos såväl allmänheten som massmedia. Troligen beror det på att det varit just Operan som denna gång varit föremål för vår granskning.

Som så ofta förr har den granskande parten gått i försvarsposition långt innan granskningsarbetet blivit slutfört.

Ofta anklagas revisionen för bristande insikter och bristande förståelse för den verksamhet som granskas.

Så har varit fallet även denna gång. Redan under utredningsarbetets tidigare skede utvecklade Operastyrelsens ordförande stor aktivitet genom inlägg i pressen. I Svenska Dagbladet skrev han således den 9 juni under rubriken "Operan fattig":

"Det är riktigt att Operan formellt disponerar över 50 miljoner i reservmedel. Av denna fjäder kan dock inte göras någon höna att slaktas.

Reservfonderna har uppkommit av statsanslag plus räntor som inte förbrukats.”

Liknelsen med hönan hade varit mera träffsäker om den hade uttryckts i flertalsform. Helt klart är att polemiken mot vårt granskningsarbete kom att minska i omfattning i samma takt som innehållet i remissvaret blev känt för en större allmänhet.

Under normala förhållanden borde det nu kunna anses vara nog sedan riksdagens kulturutskott – som ursprungligen initierade till granskningen redan 1979, alltså under den föregående regeringens tid – i allt väsentligt ansluter sig till vad revisorerna anfört. Det gäller samtliga remissorgan utom den direkt berörda Operastyrelsen.

Vad som direkt föranlett mig att på revisorernas vägnar ta till orda i denna debatt är den efterdebatt som de senaste dagarna förts i massmedia, där Operans ekonomichef söker lägga ut en dimridå över det skedda.

I ett radioprogram så sent som den 14 december ansåg han att riksdagsrevisorernas granskning genomförts med ”en lapp för ena ögat”, som han sade. Han gjorde vidare gällande att riksdagsrevisorerna mer formellt granskat Operans bokföring och inte sett den ekonomiska verksamheten i sak.

Det är inget ovanligt att när någons intressen träds för nära sådana påstående brukar fällas. Därför är den traditionella remissbehandlingen, innan frågorna presenteras för utskott och kammare, av största värde. Och remissbehandlingen i detta ärende har i allt bekräftat att vi haft rätt.

Naturligtvis har det inte varit någon lustbetonad uppgift att gång efter annan träffa på en rad anmärkningsvärda förhållanden av det slag som uppdagats vid denna granskning.

I egenskap av riksdagens revisorer upplever vi det som verkligt allvarligt att riksdagen uppenbarligen fattat beslut på felaktiga grunder genom att det inte lämnats tillräcklig och korrekt information från Operan.

Samma problem tycks också ha drabbat de olika regeringar som svarat för propositionerna sedan 1970-talets senare del. De har uppenbarligen utarbetat sina propositioner på grundval av liknande bristande beslutsunderlag. Frågan om hur ansvaret skall vara fördelat ligger utanför revisorernas egentliga uppgift att ta ställning till.

I konsekvens med vad som hänt i detta fall föreslog riksdagsrevisorerna i skrivelse till riksdagen att en ekonomiadministrativ översyn måste göras angående Operans ekonomiska rutiner. När den är slutförd väntar sig riksdagens revisorer att riksdagen får ta del av detta utredningsresultat.

Riksdagsrevisorernas slutsats blir att såväl styrelsen för Operan som dess egna revisorer är ansvariga för vad som skett.

Aktiebolagslagen gäller självfallet för alla bolag, även Operan. Här revisorer och styrelse inte förtroende hos bolagets ägare, så förutsätter lagen att de – helt eller delvis – byts ut.

Det måste förbli ett undantag att en mottagare av statsbidrag – såsom skett i detta fall – kan ta så lätt på föreskrifterna som anger att statsbidrag endast får tas ut i mån av behov.

Det borde vara en självklarhet att det inte kan få gå till på detta sätt när staten beviljar bidrag. Kulturinstitutionernas uppgift är ju en gång att bedriva verksamhet för de anslag som riksdagen beslutar, inte, såsom i detta fall, att samla pengar på hög och ägna sig åt diverse utlåningsverksamhet och övrig kapitalförvaltning.

Herr talman! Med det anförda har jag inget annat yrkande än det som framfördes i kulturutskottets hemställan.

Anf. 167 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! I dagens Sverige är det ofta mera regel än undantag att verksamheter på kulturområdet har för litet pengar än för mycket. Operan hör till undantagen.

Den 6 maj behandlades här i kammaren frågan om anslag till bl. a. Operan för budgetåret 1983/84. Utifrån vissa uppgifter som då förelåg om att betydande reserver torde finnas vid Operan föreslog vi från centern att man något skulle krympa dessa anslag, till förmån för kulturinsatser i andra delar av landet.

I dag har vi riksdagens revisorers granskning i vår hand, en granskning som gjorts på begäran av kulturutskottet. Denna granskning visar att betydande reserver finns.

Från centerpartiet vill vi deklarerat att det var i hög grad motiverat med en ingående granskning av Operans verksamhet. Det är nu lika angeläget att de förslag som ett enigt utskott ställt sig bakom med anledning av riksdagens revisorers kritik kommer till genomförande.

I sammanhanget må nämnas att det inte riktas kritik mot Operan vad gäller den konstnärliga verksamheten.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till kulturutskottets hemställan i dess betänkande nr 10.

Anf. 168 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Utöver vad som redan sagts till detta enhälliga betänkande vill jag bara foga att de två enligt min mening viktigaste meningarna i kulturutskottets betänkande är följande: "Utskottet vill inledningsvis konstatera att det inte finns fog för kritik mot Operan för att den för sin teaterverksamhet skulle ha förbrukat medel utöver av regering och riksdag fastställda ramar. Det är också angeläget för utskottet framhålla att det inte från något håll har riktats någon som helst kritik mot Operans sätt att utöva den konstnärliga verksamheten."

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 169 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Den översyn som riksdagens revisorer har gjort av Operans verksamhet visar att den utredning som kulturutskottet hemställde om var välmotiverad. Insynen i Operans verksamhet och ekonomi har förmodligen försvärats genom aktiebolagsformen på företaget. Vilja att öppet redovisa det faktiska ekonomiska läget har saknats hos företagsledningen.

Nu har också kulturrådet gjort en genomgång av Operans verksamhet, en utredning som f. n. remissbehandlas. Det har väckt stort uppseende och många förhoppningar hos verksamma både inom kulturrådet och olika kulturinstitutioner när nyheten om de dolda miljonerna har läckt ut. Många har framför sig sett angelägna ändamål att använda pengarna till.

Onekligen hade de tilläggsanslag som alltid beviljats Operan kunnat undvikas om det faktiska ekonomiska läget varit känt. Huruvida det hade inneburit ett ökat resursutrymme på kulturområdet i övrigt är naturligtvis omöjligt att uttala sig om. Men misstanken kan väl ändå finnas att främst teater-, musik- och dansområdena har blivit lidande på grund av de stora anslag som Operan har tilldelats. Det har gjort att det totala utrymmet för satsningar inom dessa konstområden har varit begränsat.

Helt klart skulle ett utvecklingsarbete inom musik-, teater- och dansområdet kunna vitalisera dessa konstformer både genom ett nyskapande och genom att utveckla ett samarbete mellan nationalscenen, de regionala institutionerna och de fria grupperna. Den regionala verksamheten och turnéverksamheten har försvårats genom de ökade kostnaderna under senare år.

Det finns naturligtvis nu en risk för att Operans stora fonder kan väcka misstakar om att den ekonomiska situationen skulle vara bättre än som har redovisats också inom andra kulturinstitutioner. Det är viktigt att betona att så knappast är fallet. Det som utmärker kulturinstitutionerna är just att det utrymme för påverkbara kostnader som kan över huvud taget rationaliseras eller som är den del som gör verksamheten särskilt värdefull är mycket begränsat. De senaste årens rationaliseringskrav har ytterligare beskurit de resurser som avgör kvalitet och experimentmöjligheter.

De redovisade anslag som Operan har dolt har väckt inte bara misstro hos hårt prövade kulturinstitutioner utan också bitterhet bland fattiga kulturarbetargrupper. Lars Ahlmark berörde i sitt anförande något den ojämlikhet som råder mellan olika delar av kulturområdet i fråga om de ekonomiska förhållandena.

Jag vill betona hur nödvändigt det är att vi nu får ett nytt förtroende för Operaledningen och att vi värnar om den verksamhet som denna centrala kulturinstitution utför. Jag hoppas också att det blir en stimulans att utveckla nya former av verksamhet i samarbete med regionala institutioner och med fria kulturarbetargrupper.

Stina Gustavsson hänvisade i sitt anförande till att centern i våras hade framlagt ett omfördelningsförslag när det gällde Operaanslaget, till förmån för regional verksamhet. Jag vill bara påpeka att riksdagsrevisorernas utredning inte förelåg vid det tillfället. Det var inte möjligt att på bara lösa rykten göra omprioriteringar. Nu får regeringen ta ställning till vilka åtgärder som skall vidtas och hur de medel skall användas som har redovisats av utredningen.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till kulturutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

25 § Föredrogs
Kulturutskottets betänkande
1983/84:11 Ändring i lotterilagen (prop. 1983/84:45)

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 52

Måndagen den
19 december 1983

*Grundläggande
inriktning av ubåts-
skyddet*

26 § Grundläggande inriktning av ubåtsskyddet

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1983/84:9 om tilläggsbudget I inom försvarsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1983/84:25 delvis).

Anf. 170 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 171 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är uppenbarligen förenat med en viss våda att debattera försvarsfrågor vid en sådan här sen timme, när bara Tysta Maries rapportörer är vakna av alla massmediemänniskor. Det är också en fördel, eftersom det tydligen är ett av de få tillfällen när man såsom kommunist kan bli recenserad i DN:s spalter när det gäller försvaret.

Hur sakfrågan blir behandlad i en sådan skvallerspalt är det ju inte så noga med. Men om Tysta Maries rapportörer är vakna i kväll också vill jag påpeka att jag inte har förordat att Sverige skall söka skydd hos NATO och därmed inte heller uttalat mig om varifrån vårt land hotas.

Däremot har jag sagt att högermannen Olle Aulin för en sådan politik, och det står jag för i kväll också. Nu skall vi tala om ubåtsskydd.

Det är en korrekt redovisning av vår motion som ges i utskottsbetänkandet, och det är glädjande. Vi har sagt från vpk:s sida att Sveriges säkerhetspolitiska läge har försämrats; det vet alla. Vi har också sagt att det inte går att förbättra det genom att ge ett par hundra miljoner extra i militäranslag, vare sig de läggs på ubåtsskydd inom marinen eller inom något annat område. Vi går därför emot alla förslag i regeringens tilläggsbudget om att öka de militära anslagen. De är redan tillräckligt höga.

Marinen behöver alldeles säkert få bättre resurser, men man behöver också visa att man på ett mera effektivt sätt kan använda de resurser som man redan tidigare har fått. De resurserna kan mycket väl omfördelas inom militärapparaten. Det går bra, som jag sade häromkvällen, att plocka från flygvapnet, från JAS-projektet, för att förstärka ubåtsskyddet och andra marina verksamheter också, om det anses nödvändigt.

Men det viktigaste av allt i det här sammanhanget är att de civila delarna av totalförsvaret kring våra kuster stärks. Det är också mycket glädjande att utskottet delar den uppfattningen, vilket framgår tydligt och klart av vad som står i betänkandet. Det skall också bli intressant att ta del av resultaten av den utrednings- och försöksverksamhet som pågår och som det talas om i utskottsbetänkandet.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till vpk:s motion 166 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 172 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Oswald Söderqvist pådyvlar mig att jag skulle vilja ha en politik som syftar till att söka stöd från NATO. Moderata samlingspartiets politik syftar till att ge ett så starkt försvar att vi själva kan försvara vår frihet och vårt oberoende. Det är skillnad på vpk:s politik och moderata samlingspartiets politik.

Anf. 173 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det framgår inte av moderaternas ställningstaganden i den svenska säkerhets- och försvarspolitiken att ni är för en alliansfri politik. Ni strävar efter och har alltid strävat efter att binda upp Sverige till västalliansen, till NATO. Det gjorde ni på 1950-talet, det gjorde ni på 1960-talet, det gjorde ni på 1970-talet och det fortsätter ni med nu på 1980-talet. Och det gör ni genom att se till att våra resurser när det gäller vapentillverkning, när det gäller att ordna vapensystem och annat sådant blir mer och mer beroende av NATO och av USA. Det är er politik, det är högerpolitik, och det tycker jag inte att ni skall skämmas för. Fortsätt att driva den politiken, men kom inte och säg att ni slår vakt om det svenska försvaret och den svenska nationen! Ni slår vakt om att knyta oss till NATO. Det är ert intresse.

Anf. 174 OLLE AULIN (m) replik:

Herr talman! Egentligen borde man inte gå upp i replik på ett sådant anförande. Häromkvällen ville Oswald Söderqvist påstå att jag pratade strunt när jag bemötte honom. Är det någon som pratar strunt, så tycker jag att det vi hörde nyss klarlägger vem det är, nämligen herr Söderqvist.

Anf. 175 TALMANNEN:

Oswald Söderqvist får nu ordet för replik, och så håller vi oss till ämnet.

Anf. 176 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Olle Aulin har nog rätt. Det hade varit mycket bättre om han hade suttit stilla i sin bänk och inte gått upp i den här replikväxlingen, för den har han inte någon som helst heder av, och han har inte någon som helst poäng att hämta i den heller.

Anf. 177 PER PETERSSON (m):

Herr talman! Det vi nu håller på att tala om är frågan om ett förstärkt ubåtsskydd. Som framgår av betänkandet är försvarsutskottet i långa stycken enigt om behovet av ett starkare skydd mot främmande ubåtar. Det som skiljer är viljan att snabbt få ett bättre skydd. Propositionen och även betänkandet bygger i frågan om ett starkare skydd på en enig ubåtsskyddskommission. Kommissionen skriver bl. a.:

”De fortsatta och upptrappade ubåtskränkningarna utgör ett hot och en utmaning mot trovärdigheten i Sveriges säkerhets- och neutralitetspolitik. Detta är allvarligt nog. Kränkningarnas omfattning, karaktär och inriktning visar emellertid att dessa och vad de representerar i form av militär planläggning och övning för olika alternativa kris- och krigsfall även måste betraktas som ett hot mot svensk säkerhet och svensk krigsavhållande förmåga.”

Det är mot denna allvarliga bakgrund som de problem som ubåtskränkningarna innebär måste ses och motåtgärder vidtas.

Den sovjetiska ubåten U 137:s grundstötning inom svenskt skyddsområde i den inre Blekingeskärgården hösten 1981 gjorde det klart att den sovjetryska marinen var direkt engagerad i de mot vårt land riktade operationerna. Såväl före som efter denna tidpunkt har främmande ubåtar upptäckts och jagats i inre svenska skärgårdar. Mest känd för allmänheten är den s. k. Hårsfjärdsoperationen i oktober 1982. Denna omfattade minst sex sovjetiska ubåtar. Av dessa trängde tre ubåtar in i skyddsområdet, i Hårsfjärden, enligt ubåtskommissionen. Ubåtskommissionen konstaterade också att kränkningarna fortsatte även efter Hårsfjärdsincidenten.

Rapporter från överbefälhavaren visar att kränkningarna fortsatt även innevarande år.

Som alliansfri nation, strävande efter neutralitet i krig, har Sverige skyldighet att värna sitt territorium. Misstankar om att vi inte har vilja eller förmåga att klara denna uppgift riskerar att leda till att sannolikheten för att vår neutralitet skall respekteras minskar.

Ubåtskränkningarna måste bringas att upphöra. Såväl utrikes- som försvarspolitik måste nyttjas i detta syfte. Men det politiska agerandet måste ha stöd av en kraftfull militär förmåga för att uppfattas som trovärdigt.

Tyvär saknar vårt försvar nu tillräcklig styrka för att ge vår säkerhetspolitik tillräckligt stöd i dess strävan att få kränkningarna att upphöra.

En snabb uppbyggnad av ett trovärdigt ubåtsskydd spelar en avgörande roll för bevarandet av vår säkerhetspolitikens långsiktiga trovärdighet. Såväl i den moderata motionen nr 200 som i reservationen i betänkandet framhålls angelägenheten av en snabb förbättring av skyddet mot främmande ubåtar.

Den angelägna ombyggnaden av sju helikoptrar, dvs. en fördubbling av antalet kvalificerade ubåtsjaktshelikoptrar, bör ske med mycket hög prioritet. Tidsfaktorn är av stor betydelse, och upphandlingen kan därför i något avseende behöva ske med avsteg från sedvanliga rutiner.

Vi reserverar vill även att regeringen snarast för riksdagen redovisar vilka

Nr 52

Måndagen den
19 december 1983

*Grundläggande
inriktning av ubåts-
skyddet*

*Grundläggande
inriktning av ubåts-
skyddet*

möjligheter som finns att snabbare organisera en andra insatsstyrka för ubåtsjakt.

Vi godtar regeringens bedömning att en snabb förbättring av resurserna för ubåtsskydd är så viktig att den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar tillfälligt kan eftersättas något. Riksdagen bör dock uttala att den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar snarast skall återställas, detta för att omvärlden icke skall dra felaktiga slutsatser av våra åtgärder.

Herr talman! Ubåtskränkningarna utgör en teknisk form av vad som i grunden är ett bredare säkerhetspolitiskt hot. Detta hot kräver i nuet snabb förstärkning av delar av vårt försvar. Klart är att detta hot inte innebär att andra hot mot Sveriges säkerhet minskar. Ubåtskränkningarna utgör ett motiv för en förstärkning av försvaret i dess helhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen och i övrigt till försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 9.

Anf. 178 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Låt mig allra först yrka bifall till hemställan i försvarsutskottets betänkande nr 9.

I den proposition vi nu behandlar, 1983/84:25, begär regeringen ett godkännande av förslaget om den grundläggande inriktningen av det framtida ubåtsskyddet. Enligt nämnda proposition anser försvarsdepartementet och försvarsministern att vi med största skyndsamhet måste förstärka vårt ubåtsskydd. Detta förslag bygger i sin helhet på ubåtsskyddskommissionens förslag, som lades fram i april i år. Det har också blivit försvarsutskottets åsikt att vi bör följa såväl kommissionens som propositionens förslag i detta hänseende. Detta bör enligt försvarsministern ske genom att man utnyttjar 250 milj. kr. utöver den fastställda utgiftsramen för budgetåret 1983/84. I regleringsbrev har regeringen meddelat att man kan och måste göra avkall på den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvar för att därmed så tidigt som möjligt kunna fastlägga insatser för att förbättra ubåtsskyddsförmågan. Vi får utgå från att denna inriktning består även under det kommande budgetåret, dvs. att vi i första hand satsar på ubåtsskyddet och att därmed den långsiktiga beredskapen för invasionförsvar får stå tillbaka.

Det har väckts två motioner med anledning av denna proposition. Vänsterpartiet kommunisterna påminner mycket riktigt i sin motion om att de helt ställer sig bakom regeringens protester och slutsatser beträffande den grundstötta sovjetiska ubåten i Gåsöfjärden och de observerade ubåtarna från samma land i Hårsfjärden. Men vpk:s slutsats av detta är dock inte att vi behöver förstärka ubåtsskyddet, utan vpk anser att det räcker att man skärper och förbättrar de resurser som redan i dag står till marinens och försvarets förfogande och att man samtidigt gör vissa omorganisationer. Därmed skall allting kunna klaras utan några extra insatser.

Det finns, som vi ser det, i vpk:s motion egentligen ett godkännande av såväl kommissionens förslag som propositionen, men det finns inte någon vilja att ta de ekonomiska konsekvenserna, vilket vi anser är nödvändigt med hänsyn till det inträffade.

I den moderata motionen, som Per Petersson här har hänvisat till, har moderaterna egentligen ingenting att anmärka mot de pengar som ställs till förfogande. De har inte heller något att anmärka mot de olika förändringar och förbättringar som sker. Men det är på en punkt som moderater och reservanter skiljer sig från oss, och det är att de vill att åtgärderna skall vidtas snabbare än snabbt.

Vår uppfattning på den socialdemokratiska sidan är att regeringen gör allt vad den kan för att så snabbt som möjligt få fram de förstärkta ubåtsskyddsresurserna. Det som moderaterna här gör är ett inlägg i fråga om den upphandling som nu sker för att modernisera och förändra de helikoptrar som skall användas för ubåtsskyddsbevakningen.

Vi har i denna kammare slagit fast de principer som skall gälla för upphandling. Regeringspartiet och oppositionen har sedan gammalt olika åsikter i den frågan. Jag vill i korthet redovisa att vi socialdemokrater anser att systemet med att ha fasta resurser, som kan både underhålla och modifiera den materiel som finns, är mycket viktigt att ha kvar inom de olika verkstäderna, så att man inte kortsiktigt, bara för att tjäna någon krona eller någon månad, splittrar dessa resurser och använder andra underhållssystem och andra modifieringar. Det är alltså, som vi ser det, viktigt att man ser till det långsiktiga behovet och att man får en kontinuitet i resursutvecklingen och att man får ett resursutnyttjande som gör att risken för kvalificerade materielmodifikationer skrinläggs. Det är alltså viktigt att vi inte kortsiktigt gör som moderaterna här föreslår – att man gör upphandling där den sker snabbast.

Överbefälhavaren har vid en hearing i utskottet meddelat att helikoptrarna inte kommer att vara färdiga redan 1985. Man kan inte klara av det beroende på att den import av viss materiel som måste ske inte kan ske till 1985.

Herr talman! Det finns i dag inte någonting som säger att man kan följa och tro på moderaternas, folkpartiets och centerns reservation – att detta kan ske snabbare än vad den socialdemokratiska regeringen har föreslagit.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till hemställen i försvarsutskottets betänkande 9.

Anf. 179 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är helt korrekt som Olle Göransson säger, att vpk:s uppfattning är att det behövs en skärpning och en förbättring av de resurser och den organisation som skall svara för övervakning och kontroll av våra skärgårdar och naturligtvis därmed även ett bättre ubåtsskydd. Det har vi skrivit i den motion som jag nyss läste ur, och det har jag sagt här i mitt anförande alldeles nyss. Vad vi däremot anser är att dessa 250 milj. mycket väl kan tas fram inom de stora militära anslagen på över 21 miljarder för det här budgetåret. Det är en icke föraktlig summa och man bör alltså i detta trängda läge, utan att behöva plocka ut mer pengar kunna ordna den här förbättringen och förstärkningen, om det nu är bara 250 milj. som behövs för ändamålet.

Måndagen den
19 december 1983

*Grundläggande
inriktning av ubåts-
skyddet*

Anf. 180 PER PETERSSON (m):

Herr talman! Jag skulle tro att det inte heller för Olle Göransson är någon hemlighet att det har varit besvär under många år när det gäller just ombyggnad av helikoptrar inom det svenska försvaret. Jag är personligen övertygad om att det är angeläget att riksdagen gör ett uttalande om att denna ombyggnad skall ske med hög prioritet och att tidsfaktorn är av stor betydelse och att man därför när det gäller den här upphandlingen på något sätt måste avvika från de sedvanliga rutinerna.

Men det är en sak till i den här reservationen som Olle Göransson gick förbi – att vi ser det som angeläget att riksdagen uttalar att den långsiktiga beredskapen för invasionsförsvaret snarast skall återställas, för det är en mycket viktig del i det svenska totalförsvaret.

Anf. 181 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Oswald Söderqvist säger i dag: Inga pengar till ett förstärkt ubåtsskydd! Han sade i förra veckan: Inga pengar till något nytt flygplan!

Hur länge skall vi våga tro på vpk:s ansvar – att man följer oss i alla sammanhang? Men pengarna, de finns någon annanstans, bara man inte bestämmer det för dagen.

Jag tror att vpk:s syn på detta blir mer och mer ihålig ju längre Oswald Söderqvist skall argumentera för vpk.

Till herr Petersson vill jag säga: Jag förstår inte hur man skall hitta någon formulering som gör det möjligt att ännu snabbare förstärka ubåtsskyddet än, som försvarsministern klart uttrycker det: Ubåtsskyddet måste med största skyndsamhet förstärkas. Hur skall man hitta några ord eller någon formulering som gör det möjligt att förstärka det ännu snabbare?

Låt mig till slut säga att det är även socialdemokraternas uppfattning att den nuvarande eftersättningen av invasionsförsvaret inte får bli hur långvarig som helst. Invasionsförsvaret bör snarast möjligt återställas till den nivå som slogs fast i 1983 års försvarsbeslut. Per Petersson har liksom jag m. fl. all anledning att titta på detta i den kommitté som nu ser över hur man skall fullfölja försvarsbeslutet från 1983.

Anf. 182 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är litet klumpigt av Olle Göransson att yttra sig på det sätt som han nyss gjorde, för jag har ju hela tiden sagt att vi inom vpk visst tycker att marinens resurser bör förstärkas. Men vi vill inte satsa några nya pengar i höjda militära anslag. Plocka fram pengarna från JAS-projektet eller någon annanstans från de stora militära anslagen! Då går det säkert att förbättra ubåtsskyddet och även den andra marina övervakningen. Försvaret kan ju också visa var man gör av alla de pengar som försvaret tidigare har fått.

Anf. 183 PER PETERSSON (m):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att Olle Göransson inte vill gå in på frågan om att påskynda ombyggnaden av helikoptrar, för det är tyvärr på det sättet att just frågan om ombyggnaden av helikoptrar har varit en mångårig

följetong inom försvaret. Med denna reservation eftersträvar vi helt enkelt att få en påtryckning på försvarets myndigheter och på regeringen, så att man verkligen inser hur angeläget det är att detta sker med stor skyndsamhet.

Nr 52

Måndagen den
19 december 1983

Anf. 184 OLLE GÖRANSSON (s):

Herr talman! Jag bara konstaterar att moderaterna vill lägga sig i den upphandling som just nu sker när det gäller modifiering av helikoptrar till ubåtsskyddet.

*Vissa frågor inom
den allmänna försäkringen*

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1 (övervakningen av de svenska farvattnen)

Utskottets hemställan bifölls med 315 röster mot 19 för motion 166 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (grundläggande inriktning av ubåtsskyddet)

Utskottets hemställan bifölls med 181 röster mot 154 för reservationen av Per Petersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 2 (Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 315 röster mot 18 för motion 166 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 3

Mom. 2 (Marinförband: Materielanskaffning)

Utskottets hemställan bifölls med 320 röster mot 16 för motion 166 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

27 § Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

1983/84:10 Försök med uppdelning av krigsförbandsövningar inom armén
(prop. 1983/84:59)

Utskottets hemställan bifölls.

28 § Vissa frågor inom den allmänna försäkringen

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1983/84:14 om vissa frågor inom den allmänna försäkringen (prop. 1983/84:66).

Måndagen den
19 december 1983

*Vissa frågor inom
den allmänna försäkringen*

Anf. 185 BARBRO NILSSON i Visby (m):

Herr talman! Eftersom vi har ont om tid ber jag först av allt att få yrka bifall till de moderata reservationerna fogade till detta betänkande.

Jag hade hoppats att vi skulle haft vår sjukvårdsminister ibland oss här i kväll, när vi har att behandla frågor av största vikt för både läkare och tandläkare. Men Gertrud Sigurdsen har tydligen i stället valt att ge intervjuer genom TT och Tandläkartidningen.

För en tid sedan sade Gertrud Sigurdsen i Tandläkartidningen att hon hoppades att landstingen, när det blir fullt klart att tillgången på tandläkare blir god, kommer att ha chansen att anställa ytterligare tandläkare. Behoven finns där, bl. a. för de äldre patienterna.

Men landstingens s. k. L-KELP talar ett helt annat språk: man kommer att minska antalet tandläkare inom folktandvården av ekonomiska skäl.

Vidare säger Gertrud Sigurdsen att en ökad tillströmning av privatpraktiserande tandläkare inom ramen för den allmänna försäkringen enbart av arbetsmarknadsskäl knappast är samhällsekonomiskt försvarbar. Det måste vara vårdbehovet som styr tandvårdens utveckling.

Och visst finns det fortfarande stort vårdbehov, ett skrämmande stort vårdbehov hos våra gamla människor och bland de människor vars handikapp är att de inte haft någon som helst hjälp att komma in i tandvårdsapparaten. Här har folktandvården ett stort arbetsfält framför sig. Vårdbehovet finns! En uppsökande verksamhet borde omgående komma till stånd för att ta hand om alla dessa människor.

Av ekonomiska skäl kommer folktandvården inte att nämnvärt byggas ut under det kommande årtiondet. Det vet vi nu. Barn- och ungdomstandvården kommer att kräva mindre tid. Här kommer att finnas en del tandläkartimmar till godo – men de kommer inte att räcka till om målsättningen fortfarande skall vara att minst 35 % av vuxentandvården skall ske inom den offentliga sektorn. Dessutom skall man ta hand om alla dessa gamla människor.

Herr talman! Till grund för betänkandet ligger proposition 1983/84:66. Där föreslår regeringen bl. a. en fortsatt begränsning av privatpraktiserande tandläkares rätt att bli uppförda på förteckningen hos försäkringskassorna att gälla också 1984. Man har dessutom skärpt möjligheterna till nyetableringar. Etablering föreslås nu endast få ske i bristorter där tandläkartätheten är mindre än en timme per år och försäkrad. I verkligheten innebär detta att mycket få nyetableringar kommer att äga rum. Tandläkarna måste ju faktiskt kunna försörja sig, och för det behövs patienter i någorlunda närallgande omgivning.

Den s. k. begränsningsregeln har förlängts under 1970-talet med många olika motiveringar. Nu säger man i propositionen att försäkringen inte har ekonomiska möjligheter att anställa särskilt många fler tandläkare. Försäkringen utses alltså till arbetsgivare åt de anslutna tandläkarna.

Vad väljer då regeringen att göra i detta bekymmersamma läge? Jo, man säger alltså att det skall vara etableringsstopp ytterligare ett år. I stället borde man inventera de möjligheter som finns för unga tandläkare att få jobb.

Finansdepartementet har nyligen publicerat en rapport om produktiviteten i privat och offentlig tandvård. Det är en mycket intressant läsning. Rapporten visar nämligen att den privata tandvården är 30 % effektivare än folktandvården. Av detta kan man dra slutsatsen att man får mer tandvård för pengarna i privat än i offentlig vård – inte sant?

Det finns många andra viktiga saker som man kan läsa ut ur denna rapport. Av de privatpraktiserande tandläkarna är t. ex. ca 25 % i åldern mellan 50 och 59 år. Tandläkarjobbet är slitsamt, och därför vill många tandläkare i den åldern börja trappa ner och minska sin arbetstid. Men det går inte med de rigorösa lagbestämmelser som finns. Den tandläkare som minskar sin arbetstid till mindre än 30 timmar per vecka får inte överlåta sin etablering till en yngre kollega. För att praktiken inte skall bli helt värdelös finns ingen annan utväg för honom än att fortsätta och arbeta full tid, trots att han skulle kunna dela på jobbet med en yngre tandläkare.

Herr talman! Just i dagarna har de sista s. k. 10-terminarna lämnat högskolorna med tandläkarlegitimation i händerna. De är 225 till antalet och har ingen högre önskan än att få arbeta inom det yrke de utbildat sig för. Utbildningen har kostat samhället oändligt mycket pengar, och tandläkarna går ut med stora studieskulder. Samtidigt lämnar 191 tandläkare högskolorna för att påbörja det obligatoriska s. k. AT-året vid folktandvårdsklinikerna. Det innebär att många som har vikarierat där får lämna sina jobb.

Vad gör statsmakterna för de unga nyblivna tandläkarna? Jo, man förbjuder dem att arbeta. Det finns inte jobb i folktandvården, och de kommer inte att få möjlighet att arbeta som privattandläkare. Lyckan för många av dem vore säkerligen att få börja ett assistentjobb hos en äldre kollega eller att få hjälpa till i folktandvården med inventering av arbete som behövs framdeles.

Jag kan i sammanhanget nämna hur många AT-tandläkare som kommer att gå ut under de närmaste åren. I juni 1984 blir det 116 och i december samma år 167. Motsvarande siffror för 1985 blir 175 resp. 129, och i juni 1986 blir det 207.

Propositionen om 1980-talets tandvård var aviserad till mitten av 1983. När kommer den att läggas på riksdagens bord? Det kanske Doris Håvik kan ge oss ett svar på. Det måste ges något besked om vad de unga tandläkarna har att vänta i framtiden.

Herr talman! Det finns fortfarande gott om arbetsmöjligheter för unga tandläkare. En omdisposition från offentlig till privat sektor skulle göra att pengarna räckte till mer tandvård. Varför säger regeringen nej till detta och föreslår fortsatt etableringsstopp? Vi moderater tar nu som tidigare ett bestämt avstånd från såväl motivering som slutsats vad gäller förslaget till förlängd etableringsbegränsning inom tandvårdsförsäkringen.

Den andra delen av propositionen behandlar anslutningen till sjukförsäkringen av vissa privatpraktiserande läkare, framför allt de s. k. fritidspraktikerna. Här har sjukvårdsministern precis i dag valt att gå ut i massmedia med en TV-intervju och säga ungefär så här: Jag tycker inte om att det finns så förskräckligt många besök hos de s. k. fritidspraktikerna. Det

Måndagen den
19 december 1983

*Vissa frågor inom
den allmänna försäkringen*

här måste vi se över och se om de över huvud taget skall få anslutas till försäkringen.

Jag undrar om man när man talar om de väldigt många besöken har frågat patienterna vad de skulle ha gjort i stället. Förmodligen hade de fått ta ledigt från sitt jobb, sätta sig på dagtid på mottagningen och gå in i den vanliga vårdapparaten. Det här är ju någonting som avlastar den biten. En tandläkare måste väl ändå på sin fritid få ägna sig åt ett yrke i annan form om han tycker att det är bättre än att exempelvis måla om sitt hus. Jag tycker att man bör tänka på detta och inte missunna dessa läkare att ansluta sig till försäkringen. Däremot bör man försöka att med samarbetsavtal komma en bit på väg.

Heltidspraktikernas skara är fortfarande alldeles för liten. Här borde sjukvårdsministern vidta åtgärder för att vi skall få fler husläkare och, som föreslås i motionen av Per-Richard Molén och Erik Olsson, se till att man gör det attraktivt att jobba, genom att t. ex. höja den taxa som tandläkarna får ta ut. Det är säkert en mycket bättre väg att gå.

Dessutom har Ingegerd Troedsson i sin motion 1081 föreslagit ytterligare en sak, nämligen en vårdpeng som skall följa med patienten hela livet. Tiden medger inte att vi nu talar om detta, utan det kommer en proposition litet längre fram. Då kan vi på ett helt annat sätt ta upp både läkarnas och tandläkarnas framtid.

Med detta avslutar jag.

I detta anförande instämde Gunnar Biörck i Värmdö (m).

Anf. 186 ELIS ANDERSSON (c):

Herr talman! I det här betänkandet från socialförsäkringsutskottet behandlas bl. a. tandläkaretableringen. Den obalans som fortfarande råder vad gäller tillgången till tandläkare för vuxna motiverar enligt vår mening en tandvårdspolitik som tillgodoser behovet över hela landet. En förutsättning för att man skall åstadkomma en sådan fördelning är en aktiv samplanering i verksamhet mellan landsting och privata vårdgivare. En sådan samplanering kan på ett bättre sätt än nuvarande etableringskontroll tillgodose tandvårdsbehoven.

I avvaktan på det regeringsförslag som aviserats om den långsiktiga utvecklingen på tandvårdsområdet bör etableringsreglerna mjukas upp och ökade möjligheter ges till etablering för privatpraktiker.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation 2 i socialförsäkringsutskottets betänkande 14.

Anf. 187 KENTTI SKÅRVIK (fp):

Herr talman! I proposition 1983/84:14 angående vissa frågor inom den allmänna försäkringen föreslår regeringen att etableringskontrollen för privatpraktiserande tandläkare skall finnas kvar. Folkpartiet anser att den skall avskaffas.

I samband med en fråga i maj 1983 angående etableringskontrollen för

tandläkare blev svaret från socialministern att det under hösten skulle läggas fram en proposition. Det har inte kommit någon och lär väl inte göra det heller just nu. Vi får hoppas att regeringen tänkt färdigt snart, så att vi inte bara håller på och förlänger begränsningen. Jag beklagar att en sådan här viktig fråga i dag inte kan diskuteras på ett riktigt sätt, men jag hoppas att vi får återkomma senare när propositionen i ärendet framlagts.

Vi anser också att samma regler skall gälla för privatpraktiserande läkare.

I propositionen bereds riksdagen tillfälle att ta del av en regeländring i fråga om statsbidragsgrundande bostadskostnader. Folkpartiet har som princip att de besparingar som är nödvändiga i de offentliga utgifterna inte bör drabba de svagaste människorna. Enligt vår uppfattning var den föreslagna regeländringen just av den arten att det hade blivit de svagaste som drabbats. Detta har jag också tagit upp i min motion.

Jag är därför glad över att utskottet anser det mindre tillfredsställande att den föreslagna ändringen får denna effekt samt att det anser att den föreslagna ändringen därför bör anstå och att regeringen närmare får utreda konsekvenserna. Jag är också tacksam för att utskottet anser att detta bör ges regeringen till känna.

Herr talman! Jag vill med detta under mom. 1 yrka bifall till reservation 1 samt under mom. 3 yrka bifall till reservation 3.

Anf. 188 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Med tanke på riksdagens ansträngda arbetssituation – bl. a. är det antecknat 18 timmar på talarlistan för morgondagens löntagarfondsdebatt – lovar jag att korta ned mitt anförande högst väsentligt.

När det gäller tandvårdens långsiktiga utformning har chefen för socialdepartementet för avsikt att framlägga en proposition inom kort. Vi får då tillfälle att belysa de skiljaktiga uppfattningar som vi har i denna fråga.

Beträffande privatläkares etablering har i propositionen presenterats den rapport som riksförsäkringsverket och socialstyrelsen avlämnat till sjukvårdsministern under denna höst.

Med hänsyn till de överväganden beträffande planeringen av den öppna hälso- och sjukvården samt reglerna för anslutning av privatpraktiserande läkare som enligt proposition 1983/84:14 kommer att ske inom socialdepartementet, bör presentationen av dessa överväganden avvaktas.

Helt kort när det gäller antalet besök hos fritidspraktiker: Regeringen har enligt ett riksdagsbeslut skyldighet att ta upp på frågan på nytt när antalet besök överstiger 300 000. Regeringen har gett riksförsäkringsverket i uppdrag att följa utvecklingen, och när antalet besök kommit att överstiga 300 000 skulle man i enlighet med riksdagens beslut slå larm. Nu beräknar man att antalet besök kommer att ligga mellan 500 000 och 570 000 under år 1983. Därför är regeringen skyldig att ta upp frågan.

Jag vill med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna 1–4.

Måndagen den
19 december 1983

*Vissa frågor inom
den allmänna försäkringen*

Anf. 189 BARBRO NILSSON i Visby (m):

Herr talman! Jag vill upprepa frågan till Doris Håvik: När kommer denna proposition? Beskedet att den kommer inom kort kan inte tillfredsställa alla våra 300 tandläkare som står utan jobb. Det har sagts att propositionen skall komma i början av det här året och att den skulle komma i mitten av året. Vad betyder "inom kort" egentligen?

Även om tidsschemat är ansträngt skulle jag vilja be Doris Håvik att här och nu ge de unga tandläkarna ett ord på vägen. Hur skall de klara sin situation när det inte finns några jobb inom folk tandvården och när de praktiskt taget inte alls får arbeta inom den privata sektorn – trots att många tandläkare inget hellre skulle önska än att ta emot dem som assistenttandläkare? Gamla människor har inte alls fått den tandvård som de borde ha fått under de senaste tio åren, och det skulle vara ett stort jobb enbart att kartlägga vilka som behöver tandvård snarast, hur mycket mer tandvård som vi behöver:

När kommer propositionen. Doris Håvik?

Anf. 190 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Propositionen kommer någon gång under våren, har socialministern aviserat.

Vad gäller antalet tandläkare skall jag inte gå in i någon genomgripande diskussion här i kväll. Men vi känner i varje fall till den press som kom från alla tandläkare i fråga om ökad utbildning när tandvårdsförsäkringen genomfördes 1973. Inte någon – allra minst experterna, odontologerna – kunde förutse den utveckling som ägt rum när det gäller tandhälsan. Det som skett beträffande barn och ungdom och även andra kategorier människor i vårt land är glädjande.

Det hade funnits möjlighet för er när ni satt sex år i regeringsställning att minska tandläkarutbildningen högst väsentligt, vilket hade varit mot vår vilja i det läget. Men så skedde inte. Ni hade majoritet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (bestämmelser om anslutning av privatpraktiserande tandläkare till tandvårdsförsäkringen för år 1984)

Först biträdades reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. med 100 röster mot 53 för reservation 2 av Gösta Andersson m. fl. 177 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 176 röster mot 101 för reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. 52 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (privatläkares etablering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (ersättning för sjukhusvård)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Nr 52

Måndagen den
19 december 1983

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

29 § Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1983/84:13 1983 års redogörelse för de statliga företagen (skr. 1983/84:20)

Utskottets hemställan bifölls.

30 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

31 § Anf. 191 TALMANNEN:

Jag får lov att meddela att det med hänsyn till nu anmäld taletid – ungefär 5 timmar avseende dagens ärenden och 18 timmar löntagarfondsdebatt – och tillägg för replikväxling kan bli nödvändigt att anordna arbetsplenum torsdagen den 22 december.

32 § Kammaren åtskildes kl. 23.39.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert